

Glagolske kategorije u novelistici Dinka Šimunovića

Slugan, Dina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:412609>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti (jednopedmetni); smjer: nastavnički

Dina Slugan

Glagolske kategorije u novelistici Dinka Šimunovića

Diplomski rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti (jednopedmetni); smjer: nastavnički

Glagolske kategorije u novelistici Dinka Šimunovića

Diplomski rad

Student/ica:

Dina Slugan

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Marijana Bašić

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Dina Sluga**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Glagolske kategorije u novelistici Dinka Šimunovića** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. srpnja 2020.

SADRŽAJ

0. UVOD	1
0.1. Dinko Šimunović	1
0.1.1. <i>Muljika (1906)</i>	2
0.1.2. <i>Duga (1907)</i>	3
1. GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE	5
1.1. Kategorija načina	8
1.2. Kategorija vida	10
1.2.1. <i>Svršeni glagoli</i>	11
1.2.2. <i>Nesvršeni glagoli</i>	11
1.3. Kategorija osobe ili lica	13
1.4. Kategorija vremena	14
1.5. Kategorija stanja	14
1.6. Kategorija roda	17
1.7. Kategorija broja	17
1.8. Kategorija prijelaznosti	18
2. METODOLOGIJA	21
2.1. Građa	21
2.2. Način istraživanja	21
2.3. Cilj i svrha istraživanja	21
3. REZULTATI I RASPRAVA	23
3.1. Kategorija načina	23
3.1.1. <i>Imperativ ili zapovjedni način</i>	24
3.1.2. <i>Kondicional ili pogodbeni način</i>	25
3.2. Kategorija vida	27
3.2.1. <i>Svršeni i nesvršeni glagoli prema načinu vršenja glagolske radnje</i>	30
3.3. Kategorija osobe ili lica	32
3.4. Kategorija vremena	35
3.5. Kategorija stanja	39
3.6. Kategorija roda	41
3.7. Kategorija broja	42
3.8. Kategorija prijelaznosti	43

4. ZAKLJUČAK	45
5. LITERATURA I IZVORI.....	47
6. PRILOZI	49
6.1. Popis tablica.....	49
6.2. Popis slika.....	49
SUMMARY	50

SAŽETAK

GLAGOLSKE KATEGORIJE U NOVELISTICI DINKA ŠIMUNOVIĆA

U ovom radu proučava se zastupljenost glagolskih kategorija u dvjema pripovijetkama. Istraživanje je provedeno na pripovijetkama *Duga* i *Muljika* Dinka Šimunovića. Analiza glagolskih kategorija provedena je prema sljedećim gramatikama: *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika* Stjepana Babića i suradnika (2007), *Hrvatska gramatika* Eugenije Barić i suradnika (1995), *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića (2005), *Praktična hrvatska gramatika* Dragutina Raguža (1997) i *Uvod u jezičnu morfologiju* Ivana Markovića (2012). U uvodnom dijelu osvrnuli smo se na književno stvaralaštvo Dinka Šimunovića i u najkraćim crtama iznijeli osobine dviju njegovih pripovijedaka, *Duga* i *Muljika*. Zatim smo dali kratak pregled glagola, glagolskih kategorija i glagolskih oblika. Posebno smo opisali glagolske kategorije te pozornost posvetili glagolskim kategorijama. U istraživačkom dijelu rada analizirali smo kategorije načina, vida, osobe, vremena, stanja, roda, broja i prijelaznosti. Rezultati ovoga istraživanja mogu se primijeniti u daljnjim istraživanjima, s tim da bi se u budućnosti mogla obuhvatiti i druga dijela Dinka Šimunovića ili djela drugih autora u istom razdoblju.

Ključne riječi: Dinko Šimunović, glagoli, glagolske kategorije, potkorpusi *Duga* i *Muljika*

0. UVOD

U ovome radu baviti ćemo se raščlambom glagolskih kategorija u dvjema pripovijetkama hrvatskog književnika Dinka Šimunovića. Pripovijetka *Muljika* objavljena je 1906. godine, a pripovijetka *Duga* 1907. godine. U obje maje Šimunović oslikao ženske likove i njihovu nesretnu sudbinu u sredinama koje nisu razumjele njihovu različitost.

U uvodnome će dijelu rada ukratko biti predstavljen Dinko Šimunović i njegove pripovijetke *Muljika* i *Duga*. Potom će biti riječi o glagolima i njihovim kategorijama u odabranim hrvatskim gramatikama. Slijedi poglavlje *Metodologija* u kojem će se ukratko predstaviti građa koja je raščlanjena za potrebe ovoga diplomskoga rada, a potom će biti objašnjen način, cilj i svrha istraživanja. Rezultati istraživanja bit će predstavljeni u poglavlju *Rezultati i rasprava*, a najznačajnije spoznaje proistekle nakon raščlambe građe i rasprave bit će istaknute u zaključnom poglavlju.

0.1. Dinko Šimunović

Dinko Šimunović rođen je u Kninu 1. rujna 1873. godine. U Arbanasima pokraj Zadra završio je učiteljsku školu, a potom radio kao učitelj u Hrvacama (1892. – 1900.), Dicmu (1901. – 1909.) i Obrtničkoj školi u Splitu u kojoj ostaje do umirovljenja (1909. – 1927.). Zbog školovanja djece 1929. godine seli u Zagreb gdje i umire 3. kolovoza 1933.

U zadarskom časopisu *Lovor* 1905. godine objavljen mu je ulomak pripovijesti *Mrkodol* koja je ostala nedovršena. Sabrane novele objavljene su mu u zbirkama *Mrkodol* (1909), *Đerdan* (1914), *Sa Krke i sa Cetine* (1930) te u zbirci *Posmrtno novele* (1936). Šimunović je autor dvaju romana, *Tuđinac* (1911) i *Porodica Vinčić* (1923)¹ te autobiografske proze *Mladi dani* (1919) i *Mladost* (1921).

Među Šimunovićeve najljirskije pripovijetke ubrajaju se „*Muljika* (1906), modernistička pripovijetka lika i ugođaja, zatim *Duga* (1907), u kojoj je obradio predaju o simbolici duge iz narodnog vjerovanja i *Alkar* (1908), ljubavna pripovijest prožeta motivom junačke tradicije cetinskoga kraja.“ (URL 1)

¹ Odlomci nedovršenoga romana naslovljenoga *Beskućnicitiskani* su u *Književnom jugu* (1918), a neki su prerađeni u samostalne novele *Topuzina i „peripatetici“* i *Spiritizam u selu Čemernici* (URL 1).

Tematski i motivacijski Šimunovićeva proza bila je jednostavna, osvjetljavala je život dalmatinskoga sela objašnjavajući sve njegove nevolje. Vjera u prošlost i beznadnost budućnosti tematska su ishodišta njegove proze u kojoj je poetiziran mitski svijet u kojem mit ima oblik narodne priče, legende ili lokalne predaje o nacionalnim junacima, a Šimunović se koristi brojnim sintagmama kojima oponaša narodnu sintaksu, eliptičnim rečenicama, inverzijom i infinitivnim oblicima. (Detoni-Dujmić 1994: 96–98)

U nekim Šimunovićevim novelama primjećuje se decentralizacija radnje, pa priča, iako ima konvencionalan zaplet i teče ustaljenim tokom, ima i usporednu priču koja nerijetko ulazi u glavnu. Takav je primjer priča o vezilji Savi u *Dugi* koja je narušila očekivanu novelističku strukturu. Pri tome je veliku ulogu imalo opisivanje utemeljeno na slikarskom postupku. (Detoni-Dujmić 1994: 100)

Na jednoj strani izložio je jednostavan krug tema vezanih za regionalne i folklorne osobine cetinskoga kraja, zadržao se na tradicionalnim oprekama selo – grad, strano – domaće, novo – staro, napose na idealizaciji patrijarhalnih oblika življenja. Na drugoj je strani istodobno razradio bogatu ljestvicu psiholoških portreta i pridodao im iznimno dojmljive impresionističke krajolike, gotovo nedostižne u sveukupnoj prozi hrvatske moderne. Dunja Detoni-Dujmić (1994: 64) navodi da se spojem tih raznorodnih elemenata, naslijeđenih tradicijskih tema te njihove modernističke stilske obrade, Šimunović „uvrstio među najosobnije hrvatske pripovjedače prvih desetljeća 20. stoljeća“.

0.1.1. *Muljika* (1906)

„Šimunovićeva novela *Muljika* tipična je modernistička pripovijest lika i ugođaja, bez znatnijih zbivanja, zapleta ili akcije. Njezin siže je krajnje sažet i ravnocrtan.“ (Dujmić-Detoni 1994: 71) To je priča o seoskoj djevojci koju tako zovu po vrsti mekog, blijedog kamena. Detoni-Dujmić (1994: 71) navodi da pripovijest prati njezinu izdvojenost iz sredine u kojoj živi, težinu života i na kraju smrt nakon što ju je isprosio imućni seoski momak Ilija kojemu ju je nesmiljeno prepustio siromašni otac.

Toj pripovjednoj događajnosti prethodi opis Drage i njezina manastira i manastirčana, odnosno namastirčana, kako sebe nazivaju, čime pripovjedač pokazuje da će se i jezikom poslužiti da bi okarakterizirao svoje likove. Oni su od davnine skloni nekim tužnim pričama (baladama), živopisnim proslavama Božića, djevojke se udaju već od četrnaeste godine, a usprkos sjeni i vlazi njihove doline, svi su zdravi pa mjesni liječnik nema posla. On, koji sve

zna, ne zna kakvu bolest ima Boja, a pripovjedač retrospekcijom kazuje da je to naslijedila od majke koja je bila s mora. Boja je ostala sama s bešćutnim ocem koji ju je tukao jer nije bila sin i jer će njegovo bogatstvo pripasti drugima pa se tješi u obližnjoj krčmi. (Brešić 2012: 147)

Skromna radnja dopunjena je živim, gotovo dramatičnim odnosom likova i sredine. Iz kolektivna bića manastirčana Šimunović izdvaja tri individualizirana lika i posvećuje im veliku pripovjedačku pozornost. Muljikin otac Joviša predstavnik je psihologije kolektiva, a Ilija nosi u sebi određenu mjeru šaljivosti jer se izdvaja od kolektiva svojevrsnim pogospođivanjem i grotesknom mješavinom triju jezika koje je naučio po svijetu. Treći je lik Muljika, tipičan lik književne moderne, koji se nemoćno prepušta sudbini. Ona podsjeća na leskovarce, tipove junaka iz Leskovarovih novela. (Dujmić-Detoni 1994: 72–75)

U poetskim opisima krajolika Šimunović je pokazao slikarski osjećaj za boje i nijanse, a takvi pejzaži dočaravaju atmosferu i ocrtavaju unutarnja stanja likova. Neke prizore iz prirode individualizirao je i stilski označio tako da se u njima smjenjuju prozna naracija i stih narodne pjesme, a modernistički se pretapaju epski i lirski iskaz. (Dujmić-Detoni 1994: 77)

0.1.2. Duga (1907)

Isto kao i Muljika, još je jedan ženski lik izdvojen iz svoje okoline i obilježen vlastitom prirodom. Srnin je završetak tragičan jer je povjerovala u pučku priču o tome da djevojčice postanu dječaci ako protrče ispod duge. Sredina u kojoj je Srna živjela drugačije je gledala na djevojčice, osobito na nju jer je imala drugačije podrijetlo. Bila je jedinica bogatih i uglednih roditelja koji su joj dali i strano ime – Brunhilda. U ovu je priču pripovjedač umetnuo zrcalnu priču o tragičnoj sudbini kljaste vezilje Save. Od te priče kreće zaplet i tragičan završetak Srnina života. (Brešić 2012: 148–149)

„Kao i u Muljici, u završnome dijelu priče s izbezumljenim Bojinim ocem, koji je prekasno shvatio da je mogao utjecati na sudbinu svoje kćeri, zapravo na svoju vlastitu, tako i ovdje pripovjedač opisuje nesreću Srninih roditelja koja ih je posve promijenila, ali prekasno; baš kao što je Srnina tragedija pripovjedno bila pripremljena predajom o dugi i opisom močvare u kojoj se udavilo već više goveda i konja, tako je sada i njihov kraj pripremljen motivom puste tvrđave u koju su se preselili, ...“ (Brešić 2012: 149)

Teme iz obje priče sadrže nenametljiv sustav socijalnih motivacija, tipičan za gotovo cijeli Šimunovićev opus. Opisi prirode služe likovima u zaustavljanju ili napredovanju radnje,

njezinom privremenom odgađanju i postupnom zgušnjavanju. Šimunović je to obilježio zagasitim jesenskim pejzažem u kojem je Srna našla utočište. (Detoni-Dujmić 1994: 79–81) U opisu Drage u *Muljiki*, manastira i manastirčana koji sebe nazivaju namastirčanima, pripovjedač pokazuje da će i jezikom oživjeti i opisati likove. (Brešić 2012: 147) O Šimunovićevu jeziku pisao je i Antun Barac (1941: 156):

„Treba – drugačije nego što je to učinio Matoš – ispitati Šimunovićev stil i jezik, pa da se osjeti kako je ovaj pisac u svojim djelima izrazio i naš ritam života, koliko je preliva i finoće znao unijeti u svoj jezik, s koliko je umjetničke osjetljivosti znao iskoristiti značajke narodnog govora – a ipak je ostao svoj, individualan. Pri tome nije važno, da li je svaki njegov jezični oblik gramatički potpuno ispravan, i da li svaka fraza odgovara propisima nečije stilistike.“

Maja Bošković-Stulli (1968: 158) navodi da Šimunovićeve pripovijetke *Duga*, *Muljika*, a i druge, ne prenose priče iz naroda radi same priče, već slijede ono što pisac želi reći, a to je „daleko od stila ukrasne folklorne pitoresknosti.“ Ivo Frangeš u *Povijesti hrvatske književnosti* citira Šimunovićeve riječi: „*Služim se osobitim stilom i jezikom, za koji nastojim da bude što bliži narodnom kazivanju, a svojom muzikalnošću i ritmom dovodi čitatelja do nježnog čuvstvovanja, a ovo do mišljenja i udublivanja u stvar.*“ (Frangeš 1987: 158)

Detoni-Dujmić navodi da je nakon što je u časopisu *Lovor* izašla nedovršena pripovijest *Mrkodol* 1905. godine, Šimunović napisao novu pripovijest *Muljika* koju je tiskao u časopisu *Suvremenik*. Vodnik, Begović i Kosor posjetili su Šimunovića u Dicmu i zajedno pročitali djelo *Ispod duge*, koje je 1907. godine izašlo u časopisu *Suvremenik* pod naslovom *Duga*. U međuvremenu do 1912. godine *Muljika* je prevedena na ruski. Godine 1932. izlaze *Sabrana djela*. (Detoni-Dujmić 1994: 60–63)

1. GLAGOLI I GLAGOLSKE KATEGORIJE

Tema su ovoga diplomskoga rada glagoli, odnosno raščlamba glagolskih kategorija u novelama Dinka Šimunovića *Duga* i *Muljika*. U ovome će poglavlju pozornost biti usmjerena podjeli glagola, njihovim osobinama, glagolskim kategorijama i oblicima. Zbog dostupnosti većeg broja gramatika hrvatskoga jezika u kojima su obrađivane glagolske kategorije služit ćemo se sljedećim gramatikama i priručnicima: *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* (Babić i dr. 2007), *Hrvatska gramatika* (Barić i dr. 2005), *Uvod u jezičnu morfologiju* (Marković 2012), *Praktična hrvatska gramatika* (Raguž 1997) i *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta* (Silić i Pranjković 2005)².

S. Babić i dr. (2007: 498) navode da su glagoli promjenjive riječi kojima se izriču pojmovi promatrani u procesu kao radnja, zbivanje i stanje. Radnja podrazumijeva svjesnu i namjernu upotrebu energije onoga tko radnju vrši. U glagolima zbivanja nesvjesno i nenamjerno proizvodi se nesvjesni učinak, a uzrok tomu su prirodni zakoni. Kod stanja nema vidljivog procesa ni promjene.

E. Barić i dr. (2005: 222) definiraju glagole kao promjenjivu vrstu riječi kojima se izriče radnja, stanje i zbivanje. Glagoli kazuju da se vrši neka radnja, da se nešto zbiva ili da se netko ili nešto nalazi u nekom stanju. Po značenju razlikuju glagole radnje, zbivanja i stanja. Glagoli radnje podrazumijevaju svjesno djelovanje, a glagoli zbivanja događanja koja uzrokuju prirodne sile bez ljudske volje. To su razvojni (evolutivni) glagoli jer u širem smislu riječi u njima postoji razvoj radnje³. Također, glagole po značenju dijele s obzirom na to izriču li procese ili postojanje. Kao primjer procesualnih glagola navode glagole *trčati*, *zatrčati se*, *sjeći*, *posjeći*, a kao primjer egzistencijalnih glagola⁴ glagole *učiteljvati*, *pojavititi se*, *pojavitivati se* (Barić i dr. 2005: 222).

Osnovna definicija glagola u *Gramatici hrvatskoga jezika* J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 39) ista je kao u prethodnim dvjema gramatikama. Tumače ih kao riječi koje znače radnju, stanje i zbivanje, a svode se na gramatički sadržaj pa glagole (lat. *verbum*) objašnjavaju kao riječi koje znače radnju. Ubrajaju ih u skupinu samostalnih vrsta riječi,

²Gramatike se navode abecednim redom prema prezimenu (prvoga) autora.

³Razvojni se glagoli dijele na: 1. kreativne (tvoračke) – radnjom nešto nastaje: *pisati* – *napisati*, *graditi* – *izgraditi*, 2. Transformativne (preoblične) – radnjom se nešto mijenja: *čistiti* – *očistiti*, *orati* – *uzorati* i 3. kurzivne (glagoli kretanja) – netko (nešto) mijenja mjesto. Podvrste su tih glagola: apkurzivni – izriču odmicanje: *otrčati*, *odvući*; atkurzivni – izriču primicanje: *dotrčati*, *dovući*; ekskurzivni – izriču kretanje iz nečega, izlaženje: *istrčati*, *izvući*; inkurzivni – izriču kretanje u nešto, ulaženje: *utrčati*, *uvući*; transkurzivni – izriču prelaženje: *pretrčati*, *prevući* (Barić i dr. 2005: 222).

⁴Više o egzistencijalnim glagolima u Zovko Divković (2011: 279–294).

samoznačnih riječi ili samoznačnica. Isto ih definira i Dragutin Raguž (1997: 157) u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici*.

Na poseban način o glagolima piše Ivan Marković (2012: 179–181) postavljajući pitanje što je to glagol i koja univerzalna svojstva ima po kojima ga razlikujemo od drugih riječi. Navodi definiciju glagola, semantičke prototipove riječi koji se vladaju kao glagoli, univerzalna glagolska obilježja i njihov morfološki iskaz. Svoje stavove temelji na univerzalnim odredbama iz gramatike E. Barić i dr. te ih uspoređuje s drugim jezicima. Nadalje potvrđuje da su, kao i kod Silića i Pranjkovića, glagoli punoznačna vrsta riječi, nisu jednoobrazni jer se unutar glagola razlikuju punoznačne skupine, manje punoznačne i nesamostalne.

Glagole prema značenju Marković (2012: 181) dijeli na:

1. pomoćne, sponске ili kopulativne– imaju funkcionalno značenje jer znače lice i broj, neleksičko, sponско, sudjeluju u izgradnji perifrastičnih (složenih) glagolskih oblika, odnosno uvijek imaju participsku, infinitivnu ili imensku dopunu. To su glagoli *biti* i *htjeti*. Glagol *bivati* se ne navodi.

2. modalne– ne označuju konkretnu radnju, nego modificiraju kakvu drugu radnju pa uvijek imaju dopunu u infinitivu ili rjeđe u konstrukciji da + prezent, uspostavljajući modalni odnos (voljni, željni, zahtjevni, poticajni, obvezujući): *htjeti*, *željeti*, *morati*, *trebati*, *voljeti*, *moći*, *smjeti*, *znati*.

3. polusponski ili semikopulativni– sudjeluju u izgradnji polusponskih predikata (veoma slični sponским, samo što glagol u njima ne gubi svoje sponско značenje pa su na neki način i sponски i modalni), dobivaju nominativnu, instrumentalnu, prijedložnu ili dopunu kao+nominativ: *postati*, *postojati*, *praviti(se)*, *ostati*, *smatrati*, *držati*, *imenovati*.

Marković (2012: 182) prema značenju glagole nadalje dijeli na:

1. fazne– slični modalnima, ali radnju ne modificiraju, nego označuju njezine različite faze: *početi*, *stati*, *nastaviti*, *prestati*;

2. perifrazne– oni su samoznačni, ali su dio perifraze, čvrste, nerijetko frazeologizirane sveze glagola i imenske sintagme: *biti*, *dati*, *doći*, *gubiti*, *praviti*;

3. punoznačne (autosemantične) – svi ostali glagoli, a i neki glagoli iz prethodnih skupina mogu biti punoznačni.

Istu podjelu na pomoćne, modalne, fazne i perifrazne glagole (zajedno suznačni glagoli) donose Josip Silić i Ivo Pranjković (2005: 184–190) navodeći veći broj glagola i primjera te ističući da pomoćni glagol *biti* služi za tvorbu perfekta, pluskvamperfekta i futura drugog, a pomoćni glagol *htjeti* za tvorbu futura prvoga.

Pojedini morfološki glagoli izriču suprotnosti u vremenu, vidu, stanju, načinu, osobi i broju (Babić i dr. 2007: 498). Barić i dr.(2005: 431) navode da osobine glagola mogu biti i osobine nekih drugih vrsta riječi. Glagoli imaju kategorije vida, lica, načina, vremena, stanja, povratnosti, prijelaznosti, rekcije⁵ i valentnosti⁶, roda i broja (Barić i dr. 2005: 225).

Josip Silić i Ivo Pranjković (2005: 38–39) glagolima, među ostalim, pripisuju sljedeće kategorije: broj, rod, stanje, vid (aspekt), vrijeme, lice, način, itd. Te kategorije pripadaju morfološkim kategorijama kojima se uspostavljaju veze među riječima pomoću gramatičkih morfema (nastavaka). Slično je i kod Dragutina Raguža(1997: 157) koji navodi: vid (aspekt), lice, broj, vrijeme, stanje, prijelaznost i način.

Kategorija roda izrijekom se ne navodi u dvjema gramatikama: Babić i dr. (2007) i Raguž (1997). Silić i Pranjković (2005) daju glagolima kategoriju riječi koja ih razlikuje od ostalih riječi. Prijelaznost navode Barić i dr. (2007) i Raguž (1997), s tim da Barić i dr. još navode povratnost, rekciju i valentnost kao glagolsku kategoriju, uza sve ostale kategorije koje se navode u svim prethodno spomenutim gramatikama.

Ivo Pranjković (2003: 9) ističe da narav pojedinih gramatičkih kategorija ne ovisi o vrsti riječi na koju se kategorija odnosi, tj. da se ta narav u *biti* ne mijenja, ali da su ipak gramatičke reperkusije vezane za odnos gramatičkih kategorija i pripadnosti vrsti riječi vrlo velike i dalekosežne. Glagolske kategorije koje su zajedničke i glagolima i imenskim riječima u hrvatskom jeziku prije svega su broj i lice. Glagoli imaju bogatije kategorijalno ustrojstvo. Pranjković (2003: 10–11) tako dijeli glagolske kategorije u dvije vrste. Prve naziva *unutrašnjima*, a to su kategorije vida i (ne)prijelaznosti. Ostale naziva *vanjskima* jer one nisu svojstvene glagolu kao vrsti riječi, već pojedinim glagolskim oblicima. To su kategorije vremena, načina, stanja, broja i lica. Unutrašnjim kategorijama svojstveno je da obilježavaju glagol bez obzira na njegov oblik, glagol *pisati* nesvršen je i prijelazan u svim svojim obličkim inačicama. Moglo bi se reći da taj glagol zadržava svoja unutrašnja svojstva čak i

⁵Rekcija se objašnjava uz objekt i to kao svojstvo glagola ili riječi u funkciji glagola da takvoj riječi otvara mjesto. U osnovno gramatičko ustrojstvo rečenice objekt se uvrštava po rekciji pojedinoga glagola ili druge riječi u funkciji glagola. Glede mogućnosti otvaranja mjesta objektu u pojedinom padežu, glagoli se po rekciji razvrstavaju „na glagole s rekcijom u genitivu, dativu, akuzativu, lokativu i instrumentalu“ (Barić i dr. 2005: 431).

⁶Više o valentnosti hrvatskih glagola u Marko Samardžija (2003: 32–38).

kad nije glagol ili, drugim riječima, glagoli jedini imaju mogućnost mijenjati čak i vrstu, a da ipak ostaju glagoli, tj. jedino su kod glagola mogući hibridni oblici. Ti hibridni glagolski oblici kao što su infinitiv, prilog sadašnji, prilog prošli i glagolske imenice omogućuju te unutrašnje kategorije.

Za vid se može reći da je glagolska kategorija u užem smislu riječi. Ono što se vidom označuje odnosi se na ono što glagol znači. Vidom se označuje aspekt samoga procesa. S druge strane, neprijelaznost je izrazito relacijska kategorija, kategorija izrazito sintaktičke naravi. Njome se označuje relacija između procesa i eventualnog predmeta uključena u proces, odnosno na rečeničnoj razini između predikata i objekta. To je (kao broj i lice) jedno od svojstava glagola kojim se konstituira rečenica. (Pranjeković 2003: 11)

Ivan Marković (2012: 183) kategorije dijeli na:

1. inherentne: vid (aspekt), vrijeme, način, polaritet⁷, konjugacijska vrsta;
2. kategorije slaganja: lice, broj, rod;
3. konfiguracijske: stanje (dijateza), subjunktiv⁸ (konjuktiv), promjene u neupravnome govoru, promjena referencije⁹.

Za Markovića (2012: 103) konfiguracijske, kao i sve inherentne kategorije i kategorije slaganja ovise o pojedinom jeziku. Što se hrvatskoga tiče, ispada da hrvatska glagolska fleksija¹⁰ obuhvaća kategorije koje su najmanje glagolske (lice i broj). Temeljne glagolske kategorije (vid, vrijeme, način) iskazuju se derivacijski¹¹.

1.1. Kategorija načina

Babić i dr. (2007: 503) navode da je način glagolski oblik između izricatelja rečenice prema vršenju glagolske radnje u stvarnosti. Kako je u svakoj rečenici izražen neki odnos prema vršenju glagolske radnje, po tome se u hrvatskom jeziku razlikuju četiri načina:

⁷Polaritet (engl. *polarity*) iskazuje razliku afirmativnoga i negativnoga, izjavnoga i odričnoga, odnosno predikaciju određuje u smislu odnosa *jest* i *nije*. (Marković 2012: 196)

⁸Subjunktiv ili konjuktiv (lat. */modus/ coniunctivus*, svezani, privezani /način/) u europskim se jezicima smatra dijelom sustava glagolskih načina kojima se izriče želja, volja, mogućnost, kakva zamisao ili mišljenje govornika te se značenjski preklapa s optativom, kondicionalima, imperativom. (Marković 2012: 212–213)

⁹Promjena referencije iskazuje kako je na glagolu u rečenici došlo do promjene sudionika predikacije. (Marković 2012: 214)

¹⁰Fleksijaje nauk o oblicima i promjeni iste vrste riječi (o oblicima istog leksema, iste leksičke jedinice. (Marković 2012: 101)

¹¹Derivacija(lat. *derivatio*) je izvođenje, riječ nastala derivacijom zove se derivat ili izvedenica. To je nauk o tvorbi oblika riječi novih leksema, novih leksičkih jedinica (Marković 2012: 55, 101)

indikativ, imperativ, kondicional i optativ. Prva tri načina izriču se sprezivim glagolskim oblicima. Da indikativ, imperativ i kondicionali imaju sprezive oblike navode i Barić i dr. (2005: 205) ističući da je indikativ neobilježen jer se njime izriče objektivni stav govornika prema izricanju u predikatu dok su ostali sta obilježeni.

Indikativ ili *izjavni način* označava stvarnu radnju jer izriče radnju u stvarnosti ili je niječe. Nijekanje ne mijenja značenje jer se govori o odsutnosti radnje u određenom vremenu. Važna je osobina obvezna povezanost s vremenom. Indikativni glagolski oblici izriču glagolsku radnju na vremenskoj crti prema tri vremenska odsječka: prošlosti, sadašnjosti i budućnosti određenima prema trenutku govora ili prema kojoj drugoj vremenskoj odredbi. (Babić i dr. 2007: 503–504)

Imperativ ili *zapovjedni način* označava djelovanje koje se treba ili ne treba ostvariti voljom druge osobe kao poticaj, potreba ili odlučna molba. Zbog prirode izricanja volje, imperativ se izriče drugom osobom jednine i množine i prvom osobom množine, a ponekad i trećom osobom jednine. (Babić i dr. 2007: 504) Katkada se za 3. os. jd. upotrebljava jednostavni oblik jednak 2. os. jd., npr.: *Oče naš koji jesi na nebesima!* Ti oblici imaju posebnu stilsku vrijednost. (Babić i dr. 2007: 541) Oblicima imperativa može se izricati i izjavni način, ali to je stilski obilježena upotreba imperativa kada se za sve osobe koriste samo oblici 2. os. jd. (Babić i dr. 2007: 504) Imperativom se potiče na aktivnost i povezuje ga se s gramatičkom oznakom sadašnjosti. Imperativom koji je vezan uz apsolutnu sadašnjost izriče se poticaj ili zapovijed (može se izreći prezentom ili infinitivom), stroža se zapovijed izriče perfektom, a njime se izriče i molba (Barić i dr. 2005: 416–417)

Kondicional ili *pogodbeni način* prikazuje moguću, pretpostavljenu ili poželjnu radnju. On se izriče složenim oblicima. Razlikujemo kondicional I. (*govorio bih*) i kondicional II. (*bio bih govorio*). (Babić i dr. 2007: 552–553) Kondicionalom I. koji znači apsolutnu ili relativnu sadašnjost izriče se nesigurna ili ublažena tvrdnja. (Barić i dr., 2005: 418) Nesigurnost u nekoj tvrdnji pojačava se upotrebom kondicionala I. glagola *htjeti*, *moći*, *trebati*, *morati* i dr.: *Možda bih se mogao upustiti u analizu te pjesme*. (Barić i dr. 2005: 418)

Optativ ili *željni način* izriče želju ostvarenja glagolske radnje. On nema svojeg morfološkog izraza, već je isti kao glagolski pridjev radni. U imperativu, kondicionalu i optativu odnos izricatelja rečenice prema vršenju glagolske radnje posebno je označen, stoga se u užem smislu načinom smatraju samo imperativ, kondicional i optativ. (Babić i dr. 2007: 504) Optativ se veže uz gramatičku oznaku apsolutne sadašnjosti jer izriče želju u vremenu u kojem se govori. Upotrebljava se drugo i treće lice optativa: *Živio! Zdravi i veseli bili! Dobro*

došli! Želja se može izreći i prezentom uz apsolutnu ili relativnu sadašnjost: *Da si mi zdrav!* (Barić i dr. 2005: 418)

Za Josipa Silića i Ivu Pranjkovića (2005: 287–288) kategorija načina gramatičko je svojstvo predikata kojim se označuje odnos između priopćavanja u rečenici i stvarnosti. Radi se o tome je li ono o čemu se priopćuje stvarno, moguće ili nestvarno i što se time prenosi. Razlikuju objektivnu modalnost kao odnos prema stvarnosti u užem smislu i subjektivnu modalnost kao odnos sudionika govornoga čina, govornika prema onome što rečenica priopćava.

Dragutin Raguž (2005: 191–192) pojašnjava tvorbu i nastavke imperativa koji su isti kao i u prethodnim gramatikama. Navodi da za izricanje zabrane postoji glagol koji ima samo imperativ: *nemoj*. Prava se zabrana izriče negacijom imperativa: *Ne galami!* Donosi i naglaske glagola u imperativu, a i njegovu upotrebu. Optativ povezuje s radnim glagolskim pridjevom: *Živio!* (Raguž 2005: 197) Kondicionali se objašnjavaju slično kao i drugim gramatikama.

1.2. Kategorija vida

Glagolski vid ili aspekt (lat. *Aspectus*– pogled, vid, gledanje) gramatička je kategorija koja glagolu i glagolskom obliku daje opće značenje. U hrvatskom jeziku postoje dva vida: svršeni (perfektivni) ili nesvršeni (imperfektivni). (Babić i dr. 2007: 499)

Svršeni vid izražava radnju u cjelini: *doći, pročitati*. U nesvršenom vidu radnja se promatra bez obzira na početak i kraj: *dolaziti, pisati*. Nesvršeni glagoli mogu odgovoriti na pitanje: *Što sada radiš? Dolazim. Skačem.*, a mogu doći i kao dopuna glagolima. Svršeni glagoli ne mogu ni jedno, ni drugo. Glagoli jednog vida imaju parnjak drugoga vida s istim leksičkim značenjem i tvore vidsku oprjeku (opoziciju) ili vidski par: *dati – davati*. (Babić i dr. 2007: 499)

Promjena glagola nesvršenoga vida u svršeni naziva se *perfektivizacija*, a svršenoga u nesvršeni *imperfektivizacija*. Perfektivizacija se postiže prefiksalsnom i sufiksalsnom tvorbom: *raditi – uraditi, mahati – mahnuti*. Imperfektivizacija se postiže sufiksacijom i unutrašnjom tvorbom: *dati – davati, izabrati – izabirati*. Parovi nastali sufiksacijom čine bližu vidsku oprjeku jer imaju isto leksičko značenje. Parovi tvoreni prefiksacijom mogu imati isto leksičko značenje, ali najčešće imaju i neke značenjske razlike. Neki glagoli imaju oba vida,

svršeni i nesvršeni i nazivaju se dvovidnim glagolima. Nema kategorije u kojoj bi svi glagoli bili dvovidni, ali su dvovidni svi glagoli na-*irati* – *telefonirati* i-*ovati* – *korjenovati*. (Babić i dr. 2007: 500)

1.2.1. Svršeni glagoli

Babić i dr. (2007: 501–502) svršene glagole dijele na:

- *početne, ingresivne* ili *inoaktivne*– izriču početni dio radnje,
- *pojačane* ili *intenzivne*– izriču intenzitet radnje,
- *ograničavajuće* ili *delimitativne*– izriču fazu radnje,
- *pretežne* ili *majorativne*– znače izvršenje pretežnog dijela radnje,
- *završne* ili *terminativne*– izriču završnu fazu glagolske radnje,
- *svršene* ili *rezultativne*– (prostorne, završetne ili finitivne, sativne, kumulativne, raspodjelne ili distributivne: subjektno-raspodjelne, objektno-raspodjelne)– izriču radnju kojom se doseže cilj i
- *jednokratne* ili *semelfaktivne* – znače izvršiti jednu cjelovitu radnju.

Pojedine od tih vrsta glagola navode i Barić i dr. (2005: 223–225) te ih dijele prema načinu radnje. Razlika između tih dviju gramatika ogleda se u tome što Barić i dr. podjelu navode nevezano za glagolski vid, iako napominju da se te semantičke kategorije ponekad povezuju s kategorijom vida dok Babić i dr. (2007) podjelu navode u okviru glagolske kategorije vida. Obje gramatike navode početne ili inoaktivne glagole, pojačajne ili intenzivne, majorativne, završne ili finitivne, sativne te glagole subjektnog i objektnog razreda.

1.2.2. Nesvršeni glagoli

Nesvršene glagole prema načinu radnje Babić i dr. (2007: 502) dijele na:

- *mnogokratne: mnogofazni i učestali* ili *iterativni* – znače radnju koja se sastoji od više faza,
- *razvojne, evolutivne* – izriču razvoj, prelaženje na drugo stanje,
- *glagoli stanja, statalni glagoli*,
- *premještajni* (svršeni i nesvršeni): *jednousmjereni* i *neousmjereni* – znače promjenu mjesta,

- *deminutivni* (svršeni i nesvršeni) – znače obavljati radnju manju od prosječne.

Takve podjele za nesvršene glagole u gramatici E. Barić i dr. (2005) nema. Glagoli po vidu se u njoj dijele na nesvršene, svršene. Nesvršeni glagoli mogu imati prošlost, sadašnjost i budućnost (npr. *Majka pere* rublje. *Majka je prala* rublje. *Majka će prati* rublje.), a svršeni glagoli samo prošlost i budućnost (npr. *Majka je oprala* rublje. *Majka će oprati* rublje.). (Barić i dr. 2005: 225) Barić i dr. (2005: 227–229) bave se i tvorbom vidskih parnjaka odnosno perfektivizacijom i imperfektivizacijom, opisani su i supletivni parnjaci, koji nastaju različitim korijenskim morfovima: *otići – odlaziti, doći – dolaziti*, te dvovidni glagoli.

Josip Silić i Ivo Pranjković (2005: 42–45), nakon podjele glagola na vrste i razrede, detaljno analiziraju glagolski vid, navode primjere i specifičnosti. Opisuju i vidskoznačenjske faze i glagolskovidska značenja. Postoje tri vidskoznačenjske faze (Silić i Pranjković 2005: 56):

- u prvoj su fazi nesvršeni glagoli (*sjeći*),
- u drugoj su fazi svršeni glagoli tvoreni od nesvršenih glagola s prefikslnim morfemima (*presjeći*),
- u trećoj su fazi nesvršeni glagoli tvoreni od svršenih sufikslnim morfemima (*presijecati*).

Ponekad se u prvoj fazi nalazi svršeni glagol: *reći – izreći – izricati*. Sufiksi i prefiksi daju glagolima glagolskovidska značenja. Neka od njih pretpostavljaju jednu, a neka tri glagolskovidske faze, npr. *bosti – probosti – probadati*. Ima glagola koji se u trećoj fazi mogu tvoriti dvama i trima sufikslnim morfemima: *kopati – okopati – okapati i kopati – okopati – okopavati*. Ponekad nema glagola u prvoj fazi: *navijestiti – naviještati, navještavati i navješćivati*. Prvu fazu mogu predstavljati i svršeni glagoli: *kazati – iskazati – iskazivati*. (Silić i Pranjković 2005: 56)

Glagolskovidska se značenja navode i u Barić i dr. (2005) pod glagolskim vidom, a u Babić i dr. (2007) pod podjelom glagola prema načinu radnje.

Ivan Marković (2012: 184) ističe da glagolski vid ili aspekt iskazuje unutarnji ustroj predikacije¹². Perfektivne i imperfektivne glagole Marković objašnjava isto kao što su

¹²*Predikacija* je skupni naziv kada glagol iskazuje neki događaj, radnju, stanje, zbivanje ili proces. (Marković 2012: 183)

objašnjeni u prethodnim gramatikama. Donosi Comrievu¹³ podjelu na perfektivne i imperfektivne glagole, a imperfektivne dalje dijeli na habitualne¹⁴ i kontinuirane¹⁵, a onda kontinuirane na neprogresivne¹⁶ i progresivne¹⁷.

Nadalje navodi da hrvatski jezik opreku svršenosti i nesvršenosti plodno iskazuje afiksno, glagolskim tematskim sufiksima i glagolskim prefiksima, pa mnogi glagoli dolaze u vidskim parovima. Opreka u vidu u našem se jeziku može iskazati prefiksacijom (*crtati – nacrtati*), smjenom sufiksa (*zaraditi – zarađivati*), prijevojem (*okopati – okapati*), kombinacijom smjene sufiksa i prijevoja (*roditi – rađati*), supletivnošću (*izići – izlaziti*), čemu možemo pribrojiti i leksičke parove (*reći – govoriti*). (Marković 2012: 186)

1.3. Kategorija osobe ili lica

Kategoriju osobe Babić i dr. (2007: 499) spominju uz kategorije roda i broja kao kategoriju koja ne pripada samo glagolima, nego i drugim vrstama riječi. Barić i dr. (2005: 229) osvrću se i na bezlične glagole:

„Glagoli koji po svojem značenju dolaze samo u 3. licu, ali bez subjekta, nazivaju se bezličnim glagolima. To su glagoli zbivanja i stanja koja se odnose na živa bića i prirodne pojave uopće: činiti se, pozliti, sniježiti, smrkavati se, grmjeti, u prezentu čini se, sniježi, grmi. U oblicima u kojima se razlikuje rod, upotrebljava se srednji rod: pozlilo mi je, činilo mi se, sniježilo je, smrkavalo se. Bezlični su i glagoli boljeti, zelenjeti se koji se povezuju sa subjektom, ali opet samo u 3. licu: boli me glava, trava se zeleni.“

Silić i Pranjković (2005: 286) predikatu pridružuju oznaku osobe koja govori ili predmeta o kojemu se govori. Zato je lice predikatna i rečenična kategorija jer služi za povezivanje subjekta i predikata.¹⁸

¹³Bernard Comrie, britanski lingvist, istraživao je jezične pojave zajedničke svim jezicima. Smatrao je da se o univerzalijama može smisleno raspravljati samo ako se uzimaju u obzir podatci iz velikog broja različitih jezika. (URL 2)

¹⁴U hrvatskom se jeziku habitualno značenje ili značenje uobičajene opetovanosti iskazuje kondicionalom ili posebnim leksemima (modalnim glagolima, priložima). (URL 3)

¹⁵Kontinuirani glagoli ne mogu izraziti radnju kao proces u svom razvoju (*prepoznati, čuti*). (URL 4)

¹⁶Neprogresivni glagoli ne koriste se kontinuirano u sadašnjosti. To su stativni glagoli, npr. *pristati*. (URL 5)

¹⁷Progresivni ili nesvršeni glagoli označavaju radnju koja se vrši i razvija. (URL 6)

¹⁸Lice je dodatno gramatičko svojstvo glagolskih oblika koji se zovu i *ličnima*, obilježje preko kojeg se u glagolski oblik „useljuju“ sudionici ili nesudionici u komunikaciji. Time kategorija lica postaje kategorija koja ima bitnu ulogu u konstituiranju rečenice. Ona lične glagolske oblike osposobljuje da sami za sebe mogu funkcionirati kao strukturno, informacijski semantički potpune rečenice: *Putuje. Putuješ. Putujemo*. (Pranjković 2003: 10)

Marković (2012: 198) ističe da se samo tri kategorije hrvatskoga glagola iskazuju fleksijskim morfovima – lice, broj i rod. Lice je načelno deiktička¹⁹, pokazna kategorija kojom se sudionici u pisanoj ili govornoj komunikaciji dijele na govornike (*adresante*), sugovornike (*adresate*) i na sve ostalo/ostale (*nesudionike komunikacije*). Tradicionalni hrvatski termin je i osoba. Prednost je termina lice što je dugom uporabom priskrbio apstraktnost – ne pretpostavlja se da je riječ o živome ili ljudskome (što osoba podrazumijeva).

1.4. Kategorija vremena

Glagolski oblici kojima se izriče odnos prema vremenskim odsječcima nazivaju se vremena, a glagolski sustav hrvatskog jezika ima sedam vremena:

1. jedno opće vrijeme: prezent,
2. četiri prošla vremena: aorist, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt,
3. dva buduća: futur I. i futur II.

Prošla i buduća vremena određena su prema svojoj osnovnoj upotrebi, ali ona mogu biti upotrjebljena za razne vremenske odsječke. (Babić i dr. 2007: 504)

Na isti način o kategoriji vremena pišu E. Barić i dr. (2005), s tim da jedna i druga gramatika navode da će o tome biti riječ u dijelu posvećenom sintaksi. Silić i Pranjković (2005: 59) navode da glagolska vremena imaju glagolsku sadašnjost, glagolsku prošlost i glagolsku budućnost, a onda ih dalje dijele prema glagolskim oblicima.

1.5. Kategorija stanja

Ova kategorija izražava usmjerenost ili neusmjerenost glagolske radnje prema subjektu u rečenici. Prema tome odnosu hrvatski jezik ima dva stanja: pasiv i aktiv.

Pasiv ili *trpno glagolsko stanje* izražava usmjerenost glagolske radnje na subjekt, a u gramatičkom smislu to je odnos objekta i vršitelja radnje tako da stvarni objekt dolazi u rečenici kao subjekt. Stvarni se vršitelj radnje ne izriče ili dolazi u genitivu s prijedlogom *od*

¹⁹Deiktičke kategorije uvijek su vezane uz neposredni kontekst govora i identiteta govornika. U hrvatskome, primjerice, mjesne deikse su *ovdje*, *tu*, *ondje*, a one za označavanje osoba su *ja*, *ti*, *on*. Deiksa je jezično označavanje prostora, vremena i osoba u govoru. (URL 7)

ili u besprijedložnom instrumentalu. Pasiv je sustav glagolskih oblika koji kao predikati označuju da se radnja vrši na subjektu, da je subjekt podnosi, trpi. Biće ili predmet u nominativu kao subjekt u rečenici ne proizvode djelovanje, nego podnose nečije djelovanje. Tvori se od prijelaznih glagola aktivnim oblicima odabranoga glagola s česticom *se* (*vrte se, lijeva se, proljeva se*) (Babić i dr. 2007: 502–503) ili aktivnih oblika glagola *biti* ili *bivati* i participa pasivnog povratnih i prijelaznih glagola. Pasiv s česticom *se* tvori se tako da se aktivnom obliku doda *se* (*popila se crna kava*). (Babić i dr. 2007: 553)

Aktiv ili *djelatno glagolsko stanje* ne izražava usmjerenost glagolske radnje prema subjektu pa se glagolski oblici koji ne pokazuju taj odnos nalaze u aktivu. Aktivom se izriče da je subjekt vršitelj radnje. (Babić i dr. 2007: 503)

E. Barić i dr. (2005: 229) glagolsko stanje koje izriče odnos subjekta i glagolske radnje u rečenici nazivaju *dijetezom*. Diješe ga na *radno stanje* ili *aktiv* i *trpno stanje* ili *pasiv* te navode primjere. Stanje je izraženo tvorbenim i glagolskim sredstvima, a kod povratnih glagola povratnom zamjenicom *se*.

Silić i Pranjković (2005: 196) u sintaktičkom dijelu svoje gramatike pišu o pasivnim glagolskim oblicima:

„Glagolska vremena i načini u aktivu načelno su u odnosu sročnosti s imenskim dijelom rečenice (subjektom), koji u pravilu označuje vršitelja radnje. Ako je vršitelj radnje iz bilo kojih razloga nevažan (kad je u prvom planu predmet zahvaćen radnjom, tj. objekt, kad je vršitelj nepoznat ili se ne spominje) upotrebljavaju se pasivni oblici, npr. Vojska je spalila sve kuće u tom selu. (aktiv) prema: U tom su selu sve kuće spaljene. Zato su pasivni oblici česti u publicističkom stilu, tj. oni u kojima ne dolazi pomoćni glagol, krnji oblici pasiva, npr. Izglasen je zakon o kulturnoj suradnji. (često u novinskim naslovima).“

U Raguževoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* opisuje se tvorba pasiva s pomoćnim glagolom *biti/bivati* u različitim vremenima i načinima: *biti/bivati čitan*. Pasiv svršenih glagola s pomoćnim glagolom u prezentu, npr. *Ranjen je*. može značiti i sadašnje stanje i prošlu radnju. Pasiv nesvršenih glagola s pomoćnim glagolom *biti* u prezentu znači prošlost: *Roba je prevožena u kontejnerima*. S glagolom *bivati* u prezentu znači sadašnjost (ali najčešće relativnu): *Bivaju ispitivani*. Pasiv se upotrebljava od prijelaznih glagola i to ne od svih, npr. ne od *imati, htjeti, trebati* i to onda kad pokretač radnje ili nije poznat ili se ne ističe, tj. kad se ističe stanje subjekta: *Sjednica je završena*. Najčešće je u takvim pasivima svršeni glagol. Pasiv je običan i kad je agens poznat: kad je agens u instrumentalu bez prijedloga i kad nema

voljne svjesne radnje (neživi agens) i kad je agens izrečen genitivom s prijedlogom *od*. Pasivne konstrukcije s *po+lokativ* jezična norma ne prihvaća, a javljaju se samo u zastarjelim i osobito obilježenim tekstovima. (Raguž 2005: 201–202)

Marković (2012: 203) aktiv i pasiv predstavlja kao glagolska stanja ili *dijateze*, a ona iskazuju odnos semantičkih i gramatičkih uloga glagolskih dopuna (subjekt, izravni i neizravni objekt), promjene u argumentnoj strukturi ili valenciji glagola (predikata) polučene afiksacijom. U aktivu je vršilac radnje ili agens ujedno subjekt, trpilac ili pacijens je objekt.

U hrvatskom se ponekad javlja tzv. *mediopasiv* ili *medij*, *refleksivni* ili *medijalni pasiv* kao refleksivnost sa značenjem pasiva, stanje koje se odvija bez volje vršitelja, o čemu pišu Barić i dr. navodeći primjere: *crnjeti se*, *mračiti*, *nadati se*, *željeti*, *venuti*, ili kao glagolski oblik izveden od takvih medijalnih glagola, onaj koji je oblikom jednak aktivu, a ima značenje pasiva o čemu piše Raguž (*pokisao*, *podbuhao*, *ozebao*). (Marković 2012: 206)

Za razliku od Markovića Jurica Polančec (2016: 117) razlikuje stanje i dijatezu. On smatra da glagolsko stanje mora imati sljedeća tri elementa: promjenu odnosa između sintaktičke i semantičke strukture glagola, promjena odnosa na neki način mora biti obilježena, bilo afiksom, klitikom ili posebnom sintaktičkom konstrukcijom i događa se promjena valencije. To je najšira moguća definicija glagolskog stanja koja uključuje i glagolska stanja koja označuju samo promjenu povezanu s vršiteljem (pasiv), stanja koja zahvaćaju argumente koji nisu vršitelj (aplikativ i antipasiv) te one koje uvode u valencijsku strukturu glagola nove elemente (kauzativ i aplikativ) umjesto da ih brišu kao u pasivu, a čime se povećava valencija glagola.

Pasiv nije produktivno glagolsko stanje jer se može tvoriti od svakog prijelaznog glagola, ali je produktivno glagolsko stanje bez ograničenja u pogledu razreda glagola. (Polančec 2016: 121) Glagolsko stanje je kategorija koja nema oštre granice i može se promatrati kao sastavljena od tipičnih i manje tipičnih članova, a primjer tipičnog člana kategorije glagolskog stanja je pasiv, koji je posve produktivan, nema ograničenja pri primjeni na široke razrede glagola, ima vrlo općenito značenje, odnosno funkciju te mu je pomoćni glagol posve gramatikaliziran. (Polančec 2016: 124)

1.6. Kategorija roda

Babić i dr. (2007) i E. Barić i dr. (2005) rod spominju samo kao kategoriju. Silić i Pranjković (2005: 38) navode da u kategoriji roda postoji muški, ženski i srednji rod. Kategorija roda nije zajednička glagolima i imenskim riječima, nego je samo obilježje imenskih riječi. Ipak, u hrvatskom jeziku ima glagolskih oblika kojima je svojstvena i kategorija roda, npr. *perfekt*, *pluskvamperfekt*, *futur drugi*, *kondicional prvi* i *kondicional drugi*. To su sve složeni glagolski oblici koji sadrže radni ili trpni glagolski pridjev. (Pranjković 2003: 10) Rod kod glagola ne samo da nije obilježje samog glagola, već nije obilježje ni pojedinog glagolskog oblika. On je rezultat toga da se u glagolskim oblicima javljaju pridjevske riječi, a razlog pojave roda pripadnost je vrsti riječi pojedinih sastavnica, složenih glagolskih oblika. Takvi složeni glagolski oblici imaju sva tri roda, tj. *mociju* (*trorodnost*) ili mogućnost pomicanja po rodu koje je najvažnije svojstvo svih pridjevskih riječi. (Pranjković 2002: 11)

U Raguževoj se gramatici rod kao glagolska kategorija ne definira. Marković (2012: 201) navodi da rod nije inherentno glagolski, već ga za razliku od lica i broja koje nalazimo u glagolskoj fleksiji, u hrvatskoj glagolskoj fleksiji ne nalazimo, tj. imamo ga samo u glagolskim pridjevima (a pridjevi su upravo po tom rodu), dakle u perifrastičnim glagolskim oblicima koji u sebi imaju glagolski pridjev. Slaganje glagola u rodu nije često, a u hrvatskom se slažu glagol i subjekt, hrvatski glagol slaže se s imenskom sintagmom u nominativu.

1.7. Kategorija broja

Kategorija broja u gramatici Babić i dr. (2007) i gramatici E. Barić i dr. (2005) ne navodi se posebno, niti definira. U Silićevoj i Pranjkovićevoj gramatici (2005: 38) navodi se kao kategorija koja razlikuje jedninu i množinu, isto kao i u Raguževoj gramatici (1997:157). Silić i Pranjković (2005: 286–287) smatraju je predikatnom i rečeničnom kategorijom jer ima vezu sa subjektom, a ne s onim što znači predikat, a važna je za uspostavljanje gramatičkih veza između subjekta i predikata.²⁰

²⁰U članku *Glagolske kategorije prema imenskima* Pranjković (2003: 10) piše drugačije. Kategorija broja primarno je imenička kategorija kojom se daje obavijest o količini predmeta i to tako da se jednom predmetu suprotstavlja neodređeni broj ili količina predmeta. Kad je kategorija obilježje drugih imenskih riječi, ona je zališna jer ponavlja isto ono što se tom kategorijom označuje u imenica.

Marković (2012: 200) definira tu kategoriju kao onu koja se ne tiče radnje, kao ni lice, nego vršitelja radnje; ne tiče se količine radnje, nego količine vršitelja radnje. U tome se razlikuje od broja u imenica i zamjenica, odnosno preslik je tog broja na glagolu. U tom smislu riječ je o kategoriji slaganja.

„Glagol u standardnom hrvatskom jeziku kao morfološki utvrđive kategorije broja ima jedninu i množinu. Te oblike glagol nema kao leksem, u infinitivu. Jedninu i množinu dobiva s predikatnom funkcijom, u finitnom obliku i u tom je obliku nerazdruživo vezan s kategorijom lica.“ (Peti 2003: 39)

1.8. Kategorija prijelaznosti

Babić i dr. (2007: 504) pišu da određeni glagoli traže vezu u određenom padežu. Glagol upravlja ili regira padežnim oblicima s prijedlozima ili bez njih, zato se ta veza naziva glagolska *rekcija*. Neki vezu određenog glagola s pojedinim padežima nazivaju *valencijom*. Babić i dr. (2007: 504–507) donose podjelu glagola na:

- *prijelazne* ili *tranzitivne* – oni izriču takve radnje koje prelaze neposredno na drugi predmet pri čemu je predmet označen akuzativom bez prijedloga. Prijelazni negirani glagoli imaju objekt u genitivu, tzv. *slavenski genitiv* i ne gube prijelaznost. Isto je i kad je objekt *dijelni (partitivni) genitiv*, ali ne postoji određena semantička razlika.
- *neprijelazne* ili *intransitivne* – nisu povezani s predmetima na koje radnja prelazi neposredno, uz njih dolaze drugi, besprijedložni padeži, svi s prijedlozima, prijedložni akuzativ i besprijedložni akuzativ koji izriče mjeru ili cijenu, npr. *stajati tisuću kuna*. Dodavanjem prefiksa često neprijelazni glagol postaje prijelaznim: *plivati rijekom, preplivati rijeku*.

Glagoli koji imaju sufiks *-iti* imaju tvorbenu oznaku prijelaznosti kad su u suprotnosti s glagolima sa sufiksom *-jeti* i osnovom *crniti*– činiti što crnim, *crnjeti*– postajati crn. (Babić i dr. 2007: 505)

Povratni glagoli koji uza se imaju česticu *se* navode se kao neprijelazni. Nazivaju se još *refleksni* i nemaju posebnu leksičku jedinicu, nisu oblici drugih glagola ni onda kad imaju isti glagol bez *se*: *braniti koga*– *braniti se*. Čestica *se* pokazuje neprijelaznost. Takvi glagoli kazuju da su subjekt i objekt radnje isti, radnja koja ide od subjekta opet se na nj vraća ili

nastaje u subjektu kao stanje subjekta. (Babić i dr. 2007: 505) Nemaju svi povratni glagoli isto značenje pa se dijele na:

- *prave povratne* – kazuju da je subjekt ujedno i objekt, da se radnja koja proizlazi od subjekta vrši na samom subjektu, za njih je karakterističan suodnos s prijelaznim glagolima s akuzativom pa se *se* može zamijeniti sa *sebe*,
- *uzajamno povratne (recipročne)* – izriču vršenje radnje dvaju ili više subjekata jedan na drugome, tj. da radnja nema drugih objekata osim subjekata,
- *aktivno bezobjektne* – imaju u osnovi prijelazne glagole koji su izrečeni bez odnosa prema objektu, izriču radnju kao karakterizaciju subjekta, da on ima običaj vršiti takvu radnju: *krava se bode* u smislu *krava bode druge*, u toj upotrebi dolazi mali broj glagola i takvi primjeri uglavnom pripadaju govorenom jeziku²¹,
- *neprave povratne* – nemaju poseban odnos s objektom, izriču radnju u subjektu kao njegovo stanje ili *se* ima samo leksičko značenje, imaju povratni oblik bez povratnog značenja. Jedni od njih imaju usporedne prijelazne glagole pa čestica *se* prijelaznim glagolima daje značenje usredotočenosti, zatvorenosti radnje na subjekt, *se se* ne može zamijeniti sa *sebe*. (Babić i dr. 2007: 505–506)

Drugi povratni glagoli dolaze samo sa česticom *se* i nazivaju se *reflexiva tantum*. Tu je *se* samo izraz njihova leksičkog značenja: *bojati se, brinuti se, čuditi se, kajati se*. (Babić i dr. 2007: 507).

Povratno-zalihosni (redundantni) glagoli imaju isto neprijelazno značenje sa *se* i bez njega: *blistati, svršiti, kretati, šetati, svratiti, igrati*. (Babić i dr. 2007: 507)

Prijelaznost se na isti način objašnjava u gramatici E. Barić i dr. (2005: 230–232). Silić i Pranjković (2005: 288) stavljaju prijelaznost u predikatne kategorije koja stvara odnos između rečeničnih članova, ali ne i između subjekta i predikata, već između predikata i objekta (dopune). Ovu kategoriju Marković (2012: 228–229) naziva *valentnost* ili *valencija*²², tradicionalno *rekcija*, a ona ne uključuje subjekt, nego objekt pa glagole prema rekciji dijeli kao i ostali gramatičari, dodajući im nova imena na:

²¹U hrvatskom se javlja i refleksiv ili povratno stanje koje se uspostavlja povratnom zamjenicom. S refleksivnošću je u hrvatskom povezana i recipročnost, uzajaman i nerijetko istodobno i/ili suradničko vršenje radnje dvaju ili više vršitelja koji su istovremeno i trpitelji: *Oni se tuku*. u smislu *Oni tuku jedan drugoga*. (Marković 2012: 206–207)

²²Po Markoviću valentnost je sposobnost, ne kategorija, koja se tiče i drugih vrsta riječi, više vezana za sintaksu, nego za morfologiju.

- *neprijelazne* ili *intransitivne, jednomjesne* – ne otvaraju mjesto objektu, već subjektu (*naići*),
- *prijelazne* ili *tranzitivne, dvomjesne* – koji otvaraju mjesto objektu (izravnom ili neizravnom) (*taknuti, sličiti*) i subjektu,
- *dvoprijelazni* ili *ditranzitivni, tromjesni* – otvaraju mjesto dvama objektima i subjektu (*pišem pismo djevojci, molim te olovku*).

2. METODOLOGIJA

U različitim gramatikama i priručnicima hrvatskoga jezika zastupljene su glagolske kategorije, a autori ih obrađuju s primjerima svatko na svoj način. U ovome će diplomskom radu naglasak biti na prethodno prikazanim glagolskim kategorijama. Prikazat ćemo ih, raščlaniti i oprimjeriti na primjerima iz dviju pripovijedaka Dinka Šimunovića. Usporedit ćemo rezultate, sličnosti i razlike te utvrditi koja je glagolska kategorija najzastupljenija i koristi li se pisac u objema pripovijetkama istim kategorijama podjednako.

2.1. Građa

Pripovijetke *Muljika* i *Duga* Dinka Šimunovića odabrane su za raščlambu glagolskih kategorija. Pripovijetka *Muljika* tiskana je 1906. godine, a *Duga* 1907. godine. Novije izdanje ovih pripovijedaka iz 2012. godine u izdanju *Školske knjige* iz Zagreba poslužit će kao građa pri izradi diplomskoga rada. Pripovijetke su izašle u zbirci naslovljenoj *Duga, Alkar, Muljika*²³. Obje pripovijetke analizirat će se za potrebe ovoga rada i u njima će se istražiti glagolske kategorije, utvrditi najzastupljeniji primjeri za svaku od kategorija, osobito oni primjeri karakteristični za Šimunovićev stil.

2.2. Način istraživanja

Zastupljenost glagolskih kategorija istraživali smo na tiskanim inačicama pripovijedaka. Sve glagolske pojavnice iz pripovijetke *Duga*, a zatim i iz pripovijetke *Muljika* izdvojene su i unesene u tablicu Microsoft Excell 2007. Potom su određivane pripadajuće kategorije. Posebna je pozornost posvećena najzastupljenijim primjerima u oba potkorpusa, a rezultati su uspoređeni.

2.3. Cilj i svrha istraživanja

Istraživanje nam je poslužilo za utvrđivanje zastupljenosti glagolskih kategorija u pripovijetkama *Duga* i *Muljika* Dinka Šimunovića. Cilj je bio utvrditi koje se kategorije češće koriste te utvrditi rabi li pisac iste kategorije u obje pripovijetke. Utvrdit će se sličnosti i

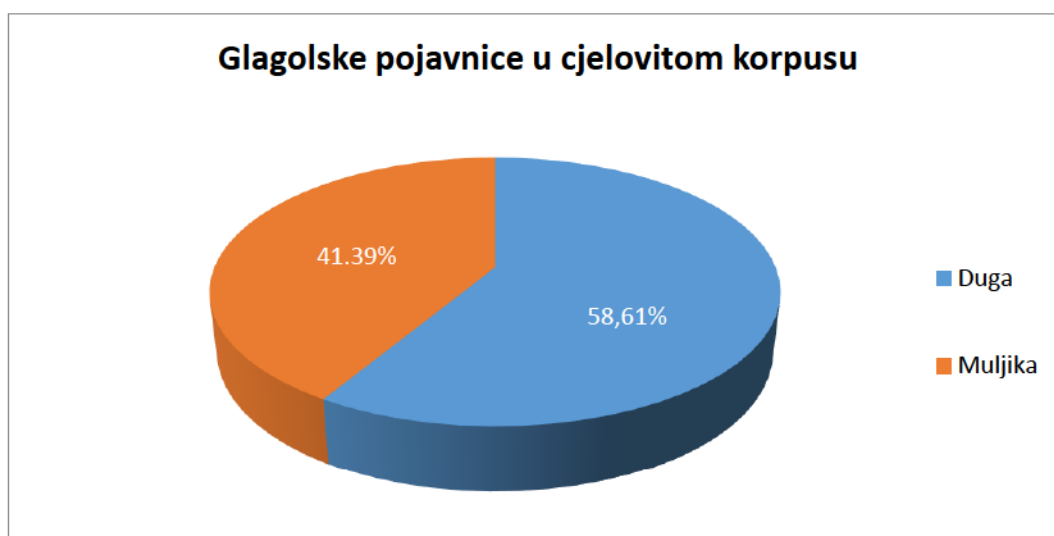
²³*Duga* (str. 9–34), *Muljika* (str. 121–139).

razlike na području glagolskih kategorija obrađenih u prethodnim poglavljima te utvrditi zastupljenost glagolskih kategorija kao posebnosti pripovjedačkog stila Dinka Šimunovića.

3. REZULTATI I RASPRAVA

Istraživanje se vršilo na temelju podjela glagolskih kategorija u recentnijim hrvatskim gramatikama i jezičnim priručnicima. Svaka je glagolska kategorija posebno obrađena, a potom su uspoređeni rezultati zastupljenosti glagolskih kategorija u obje pripovijetke.

Ukupno je u oba potkorpusa raščlanjena 2051 glagolska pojavnica. Od toga se 1202 odnose na *Dugu*, a 849 na *Muljiku* Dinka Šimunovića. Nešto manji broj glagolskih pojavnica sadrži pripovijetka *Muljika* jer je ona i sadržajno kraća, dakle, u *Muljiki* ima 353 pojavnice manje. Dakle, potkorpus *Duga* sadrži 58,61% svih raščlanjenih glagolskih pojavnica, a potkorpus *Muljika* 41,39% (slika 1).

Slika 1. Udio glagolskih pojavnica u cjelovitome korpusu (N = 2051).

3.1. Kategorija načina

U hrvatskome jeziku razlikuju se četiri glagolska načina jer je u svakoj rečenici izražen neki odnos prema vršenju glagolske radnje (Babić 2007:503). To su: indikativ, optativ, imperativ i kondicionali koji prema E. Barić i dr. (2005: 205) imaju sprezive oblike i mogu biti obilježeni i neobilježeni. Istražit ćemo zastupljenost pojedinih oblika kategorije načina u pripovijetkama *Duga* i *Muljika*.

3.1.1. Imperativ ili zapovjedni način

Imperativ ili zapovjedni način prikazuje djelovanje koje se treba ili ne treba ostvariti po volji druge osobe kao potreba, poticaj ili odlučna molba. Najčešće se izriče drugom osobom jednine ili množine, a iznimno trećom osobom jednine. (Babić i sur. 2007: 504)

U *Dugi* pronalazimo deset primjera imperativa, od toga je sedam pisano u drugoj osobi jednine, jedan u drugoj osobi množine i jedan u trećoj osobi množine. U primjerima 1–6 u rečenicama iz potkorpusa *Duga* vidi se da je imperativ izrečen drugom osobom jednine, u šestoj je rečenici primjer imperativa u drugoj osobi množine, a sedmi primjer je primjer imperativa u drugoj osobi jednine i trećoj osobi množine. Tri primjera (4–6) znače poticaj, dva (2 i 3) zapovijed, a jedan zamolbu (1).

- (1) „Daj mi, Bože, veliku vreću! (Šimunović 2012: 15)
- (2) „Pođi“ – govori mi i on. (Šimunović 2012: 23)
- (3) „Radi kako znaš, a mene ne traži.“ (Šimunović 2012: 24)
- (4) „Pogledaj lijepu dugu, kolika je!“ (Šimunović 2012: 25)
- (5) „Pogledajte samo, onolike duge nijesam još nikad vidjela! (Šimunović 2012: 25)
- (6) „Kupi, kupi još, neka stoje u tebe.“ (Šimunović 2012: 22)

U pripovijetki *Muljika* manji je broj primjera imperativa, tek četiri, dva imaju ulogu poticaja (8, 11), a dva zapovijedi (9, 10), tri su u drugoj osobi jednine (8, 10, 11), a jedan u trećoj osobi jednine (9).

- (7) „A ćaća je sve tješi i tješi: – Šta plačeš, gade – veli joj – on će tebe isto uzeti, ne boj se!“ (Šimunović 2012: 135)
- (8) „Neka donese račune na sud!“ (Šimunović 2012: 135)
- (9) „Ne daj ti mene, ćaća mili!“ (Šimunović 2012: 135)
- (10) „Mila moja, oprosti!“ (Šimunović 2012: 139)

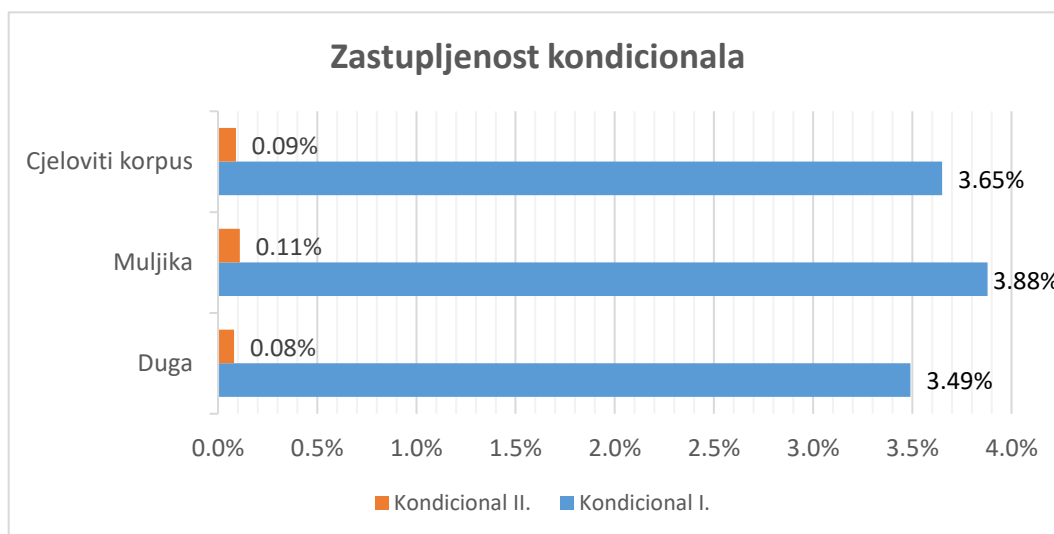
Šimunović imperativ rabi u upravnom govoru i stilski obilježeno u obje pripovijetke. Svi su imperativi vezani za apsolutnu sadašnjost. Veći je broj imperativa u potkorpusu *Duga*, nego u potkorpusu *Muljika*. Ukupno gledano, mali je broj imperativa u cjelovitom korpusu. Udio imperativa u *Dugi* iznosi 0,83%, u *Muljiki* 0,47%, a u cjelovitom korpusu 0,68%.

3.1.2. Kondicional ili pogodbeni način

Pogodbenim se načinima gotovo podjednako koristio Šimunović u svojim pripovijetkama. U *Dugi* je 42 puta upotrijebio kondicional prvi, a u *Muljiki* manje, 33 puta (tablica 1, slika 2). Kondicional drugi upotrijebio je samo jednom u svakoj od pripovijedaka. Udio kondicionala prvog u *Dugi* iznosi 3,49%, a u *Muljiki* 3,88% (prosjeak 3,65%). Udio kondicionala drugog iznosi 0,08% u *Dugi* i 0,11 u *Muljiki* (prosjeak 0,09%). Zaključuje se da je autor češće rabio kondicional prvi u obje pripovijetke nego kondicional drugi.

Tablica 1. Zastupljenost kondicionala u pripovijetkama *Duga* i *Muljika*.

	<i>Kondicional I.</i>		<i>Kondicional II.</i>		<i>Ukupno</i>	
	<i>pojavnice</i>	<i>udio</i>	<i>pojavnice</i>	<i>udio</i>	<i>pojavnice</i>	<i>udio</i>
<i>Duga</i>	42	3,49%	1	0,08%	43	3,57%
<i>Muljika</i>	33	3,88%	1	0,11%	34	4%
<i>Ukupno</i>	75	3,65%	2	0,09%	77	3,75%

Slika 2. Zastupljenost kondicionala I. i II. u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

U *Dugi* Šimunović koristi samo jedan kondicional drugi: *ne bih bila isplakala* u primjeru 11.

(11) „A da nijesam bila žensko, pa sve što nemam ruku, ne bih bila ovoliko isplakala, niti bi mi živjeti ovako omrznuo.“ (Šimunović 2012: 24)

Upotrijebio je i samo jedan kondicional drugi u *Muljiki*: *bi bila izbrisana* (mogućnost, relativna gotova sadašnjost, a odnosi se na prošlost) u primjeru 12.

(12) „*Kad bi djevojci bilo osamnaest godina već bi bila izbrisana iz srdaca namastirčanske momčadi.*“ (Šimunović 2012: 125)

U primjerima 13–18 navedene su rečenice s kondicionalom prvim. U *Dugi* su zabilježena ukupno 42 primjera kondicionala prvoga, ali zbog opsežnosti nismo navodili sve primjere.

(13) „*A mogla bi pasti i nagrditi lice.*“ (Šimunović 2012: 12)

(14) „*Nebih li mogla i ja, barem štogod, pokušati – mislila sam.*“ (Šimunović 2012: 21)

(15) „*Imala je zagasito, dugoljasto lice, još svježije i taj čas mirno i spokojno, pa bi ga mogao dugo i dugo gledati i bivalo bi ti sve milije.*“ (Šimunović 2012: 19)

(16) „*Ja mislim da može – reče udovica – zašto se ne bi moglo protrčati?*“ (Šimunović 2012: 25)

(17) „*Nadvila se sredinom luga s jarkim bojama i mirna, pa se činila tako postojana i tvrda kao da bi se moglo hodati po njoj i kao da je nikad nestati neće.*“ (Šimunović 2012: 25)

(18) „*Goli su ogranci, drmani žestokim vjetrom udarali oštro po zidu ispod prozora kao da bi htjeli dozvati ona dva živa kostura za njima da čuju pričanje stare tvrđave.*“ (Šimunović 2012: 32)

U potkorpusu *Muljika* ukupno su 33 glagolske pojavnice u kondicionalu prvom kao u primjerima 20 i 21.

(19) „*Kad bi iz daljega mogli gledati tu hrpu, mnogo bi nalikovala na crkvu Vasilija Blaženoga u Moskvi.*“ (Šimunović 2012: 121)

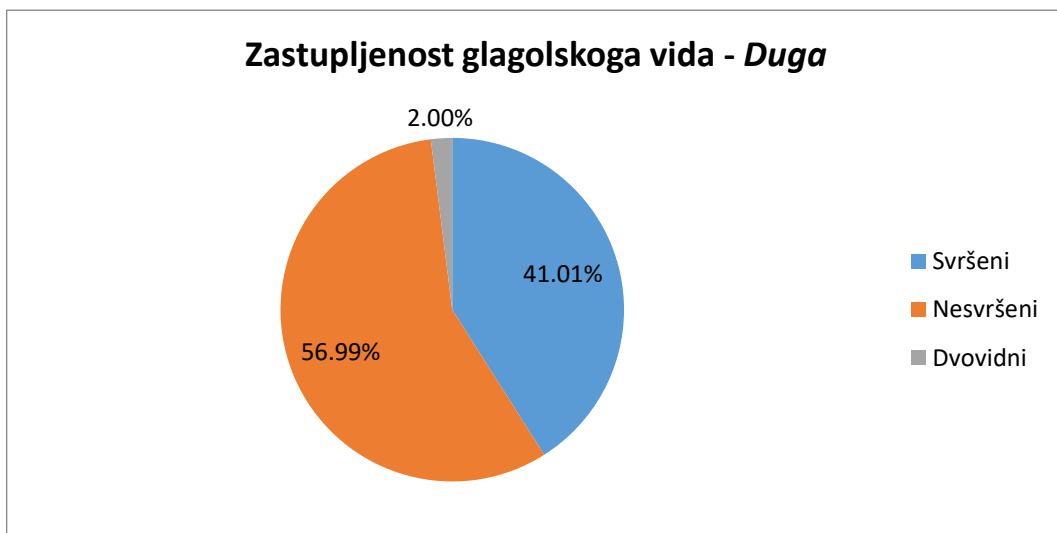
(20) „*A Boja bi samo potvrđivala glavom i očekivala hoće li je on što drugo zapitati, jer je mislila da bi mu mogla i znala reći nešto...*“ (Šimunović 2012: 136)

S obzirom na to da smo se u kategoriji načina bavili raščlambom imperativa i kondicionala, utvrđeno je da je udio imperativa u cjelovitom korpusu 0,68%. Imperativom se pisac služi u upravnom govoru i stilski obilježeno. Njime izriče zabranu, zapovijed, želju i poticaj vezane za apsolutnu sadašnjost. Zastupljenost kondicionala prvoga u cjelovitom korpusu iznosi 3,65%, a kondicionala drugoga 0,09%.

U kategoriji glagolskog načina još su indikativ i optativ. U ovome se dijelu rada nećemo baviti indikativom, s obzirom na to da ćemo indikativne načine, glagolska vremena obraditi u kategoriji glagolskih vremena. Optativ ili željni način nije zabilježen.

3.2. Kategorija vida

U svim gramatikama na kojima se temelji ovaj rad jednaka je podjela glagola prema glagolskom vidu ili aspektu pa se tako glagoli dijele na svršene, nesvršene i dvovidne. U potkorpusu *Duga* od ukupnog broja glagola, dakle 1202 glagola, 493 glagola svršenoga je vida, 685 su nesvršeni glagoli, 24 glagola je dvovidno. Iz toga je vidljivo da je u ovom potkorpusu 41,01% svršenih glagola, 56,99% nesvršenih glagola i 2% dvovidnih glagola (slika 3). Dakle prevladavaju nesvršeni glagoli, a najmanje je dvovidnih glagola.

Slika 3. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na kategoriju glagolskoga vida u potkorpusu *Duga* (N = 1202).

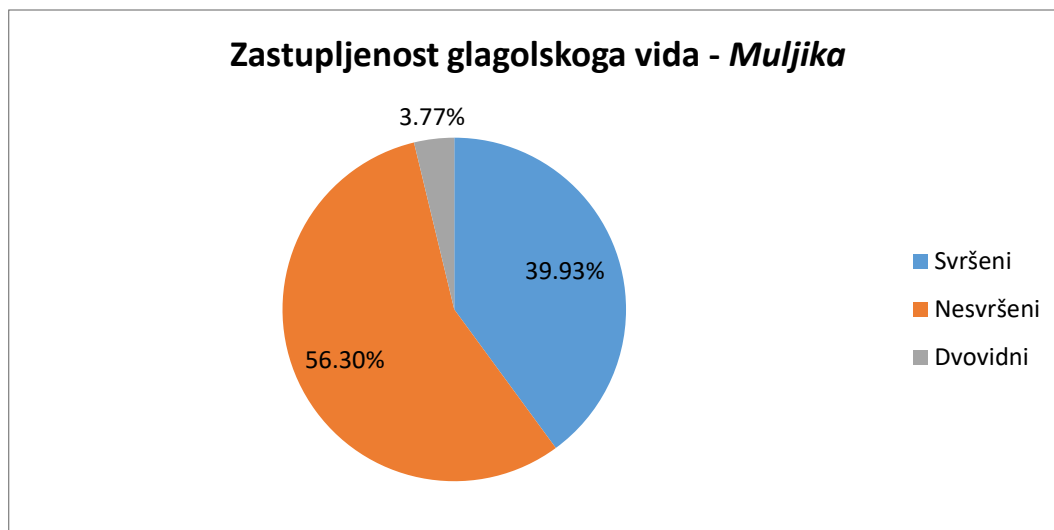
Kao posebnosti u kategoriji vida u pripovijetki *Duga* Dinka Šimunovića navest ćemo i objasniti primjere 21–30. U primjeru 21 glagol *prošetati* svršeni je glagol, a njegov prezent može glasiti *prošetam* i *prošećem* pa je vidljivo da Šimunović koristi drugi oblik za svršeni glagol *prošetati* u prezentu. U primjeru 22 glagol *zatrepjeti* svršeni je glagol, a njegov je infinitiv *zatrepjati*, no Šimunović koristi oblik *zatrepjeti*. U primjeru 23 Šimunović koristi arhaični glagol *obveseliti* koji je svršenoga vida, a u primjeru 24 svršeni glagol *navrijeti* koristi u tvorbi aorista u 3. osobi množine. U primjeru 25 glagol *trenuti* svršeni je glagol u značenju *trepnuti*, a glagolski pridjev radni glasi *trenuo*. U primjeru 26 glagol *blijeskati*

arhaični je glagol nesvršenog vida koji bi se trebao pisati *bljeskati*. U primjeru 27 rabi nesvršeni glagol *valjati* u značenju biti dobar, neiskvaren, trebati, bilo bi dobro, a u primjeru 28 dvovidni glagol *grstiti*²⁴. U primjeru 29 Šimunović koristi arhaični, nesvršeni glagol *pristoji se* koji u infinitivu glasi *pristojati se* (prezent *-im*).

- (21) „*One su morale čekati zalaz nemilog sunca da s majkama prošeću po jedinjoj čardačkoj ulici i tako pokažu nove i svijetle opravice.*“ (Šimunović 2012: 10)
- (22) „*Ipak je Srna bila češće vesela nego tužna, pa je mnogo puta nad mirnim Čardacima zatreptjela njezina zvonka pjesma.*“ (Šimunović 2012: 11)
- (23) „*Pa bi se i Srna obveselila svom glasu i zapjevala još slađe, a radost i sreća rasla sve više u njoj i oko nje.*“ (Šimunović 2012: 11)
- (24) „*I ovaj put navriješe Srni na oči krupne suze, a cijelo joj vitko tijelo drhtalo.*“ (Šimunović 2012: 13)
- (25) „*Ukazali se rajski dvori, ali samo dok bi nekuliko puta trenuo okom.*“ (Šimunović 2012: 15)
- (26) „*Djevojke i nevjestice u bijelim košuljama, zavrnutih rukava, istom su dolazile da po hladovini žanju dozrele kukuruze i započinjale s pjesmom na ustima bljeskati srebrnim, na mjesecini, srpovima.*“ (Šimunović 2012: 14)
- (27) „*Valja da čuvaš zdravlje jer ti nijesi nikakav dječak...Ti valja da se čuvaš.*“ (Šimunović 2012: 12)
- (28) „*Pa uza sve te trave i ljekarije Srna nije oboljela, samo bi joj se grstilo kadgod.*“ (Šimunović 2012: 12)
- (29) „*I ne smiješ trčati jer se to djevojčici ne pristoji.*“ (Šimunović 2012: 12).

U potkorpusu *Muljika* od ukupnog broja glagolskih pojava, dakle 849, svršenih je glagola 339, nesvršenih je 478 i dvovidnih 32. Udio svršenih glagola tako iznosi 39,93%, nesvršenih 56,30% i dvovidnih 3,77%, a iz toga je vidljivo da prevladavaju nesvršeni glagoli. Najmanji je broj i udio dvovidnih glagola u kategoriji glagolskoga vida ili aspekta.

²⁴*Grstiti* znači dobivati grozu od čega, gaditi se. (URL 8)

Slika 4. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na kategoriju glagolskoga vida u potkorpusu *Muljika* (N = 849).

U sljedećim primjerima vide se posebnosti u korištenju svršenih, nesvršenih i dvovidnih glagola u potkorpusu *Muljika*. Svršeni glagol *zakrknuti* je arhaizam (primjer 30), nesvršeni glagol *sipaju se* Šimunović koristi u obliku *siplju se* (primjer 31), ovaj glagol prezent tvori nastavcima *-am* (*sipam*) i *-ljem* (*sipljem*). Nesvršene glagole u značenju *zakopčavati* i *otkopčavati* (primjer 32) Šimunović koristi u obliku *zapucavati* i *otpucavati* (dijal.), a nesvršeni glagol *sramiti se* (primjer 33) koristi u obliku *sramuješ* (dijal.).

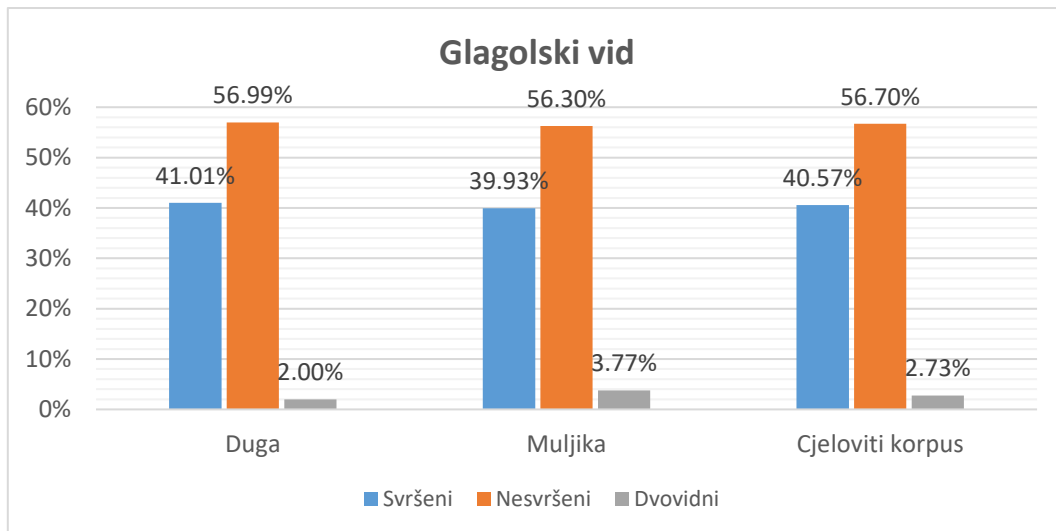
(30) „...ćukne li ćuk ili zakrkne kukviža u tihoj noći, čuju se takvi glasovi da ti se kosa ježi. (Šimunović 2012: 123)

(31) „Jata šarenoga lišća siplju se s obronaka drage i pokrivaju kamenite prutiće...“ (Šimunović 2012: 133)

(32) „...i sve zapucava i otpucava bluzu ispod koje viri crveno isprutana košulja.“ (Šimunović 2012: 131)

(33) „Zakaj se sramuješ, *Muljika* – reče joj *Elias*...“ (Šimunović 2012: 129)

Ukupno gledajući, u oba potkorpusa je 832 glagola svršenoga vida, 1163 glagola nesvršenoga vida i 56dvovidnih glagola. Udio svršenih glagola u oba potkorpusa iznosi 40,57%, nesvršenih 56,70% i dvovidnih 2,73%. Zastupljenost glagola po vidu u objema je pripovijetkama dakle vrlo slična (slika 5).

Slika 5. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na vidu oba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

3.2.1. Svršeni i nesvršeni glagoli prema načinu vršenja glagolske radnje

Stjepan Babić i dr. (2007: 501), osim glagolskog vida, razlikuju i način vršenja glagolske radnje pa navode:

„Nisu svi nesvršeni glagoli na jednak način nesvršeni niti su svi svršeni glagoli na jednak način svršeni, nego se razlikuju po načinu izvršenja ili izvršavanja glagolske radnje, po vrsti radnje kao leksičkoga značenja glagola.“

Navest ćemo primjere glagola iz oba potkorpusa prema njihovoj podjeli glagola s obzirom na način vršenja glagolske radnje. Zabilježeni su primjeri za početne, ingresivne ili inoaktivne glagole koji izriču početni dio radnje (34 i 35), za pojačane ili intenzivne koji izriču intenzitet radnje (36 i 37), za ograničavajuće ili delimitativne koji izriču fazu radnje (38), za pretežne ili majorativne koji znače izvršenje pretežnog dijela radnje (39), za završne ili terminativne koji izriču završnu fazu glagolske radnje (40), za svršene ili rezultativne (prostorne, završetne ili finitivne, sativne, kumulativne, raspodjelne ili distributivne: subjektno-raspodjelne, objektno-raspodjelne) koji izriču radnju kojom se doseže cilj (41) te za jednokratne ili semelfaktivne koji znače izvršiti jednu cjelovitu radnju (42).

(34) *„Neka joj silna radost podiže prsa, a usta joj se kao cvijet na suncu otvoriše da zapjeva, ali se obazre u sobu i uzdahne.“* (Šimunović 2012: 11)

- (35) „*Manastir Draga bio je u drazi; bit će zato da su ga i nazvali Draga.*“
(Šimunović 2012: 121)
- (36) „*Dani postajali sve kraći, a obilni i kratki pljusci kiše rashladili zemlju.*“
(Šimunović 2012: 15)
- (37) „*Slavili se pirovi pa se i razišli.*“ (Šimunović 2012: 137)
- (38) „*A tada se povratila s djetetom u naručju, te sada ne veze nego sve njeguje i ljubi svoje dijete.*“ (Šimunović 2012: 17)
- (39) „*Udovica namolila Serdarovicu i Serdara da taj dan puste naskakati se Srni. ionako je niko neće vidjeti.*“ (Šimunović 2012: 18)
- (40) „*No Srne nijesu dozvali.*“ (Šimunović 2012: 28)
- (41) „*Napokon su je, dok se kolebala na utrulim nožicama, utegli u žučkastu odjećicu, namirisali i povelu među sobom u šetnju kroz prašnu čardačku ulicu.*“ (Šimunović 2012: 14)
- (42) „*Kad je došla na razum, zamukla je Sava, a prije bijaše tako vesela i brbljava.*“ (Šimunović 2012: 17)

Kada je riječ o nesvršenim glagolima prema načinu glagolske radnje (Babić i dr. 2007: 502) zabilježeni su primjeri za mnogokratne (mnogofazne i učestale) kao u primjeru 43, razvojne ili evolutivne (primjeri 44–46), glagole stanja ili statalne glagole (primjer 47) te premještajne glagole, jednousmjerene i neousmjerene (primjer 48).

- (43) „*Tu i tamo pucketale vesele vatrice na kojima su hrpe bjeloglave djece pekle sočne klipove.*“ (Šimunović 2012: 15)
- (44) „*Sitnica i jezero počinju se crvenjeti kao prava krv...*“ (Šimunović 2012: 124)
- (45) „*Bijeli i žuti cvjetići po livadici nijesu se više vidjeli, a lišće ljeskovine i javora nije šaralo dražicu treptavim sjenama, već samo gdjegdje, slabo osvijetljeno mjesečinom, crnjelo se i kadikad zašumilo milujućim lagano jedno drugo.*“ (Šimunović 2012: 131)
- (46) „*Negdje je lišće žutjelo, a negdje se rumenjelo...*“ (Muljika) (Šimunović 2012: 132)
- (47) „*No što je silno sunce više razvijalo obilja i sreće u Lugu, to su čardaci pod njegovim božanskim zrakama postajali sve ukočeniji i tiši...*“
(Šimunović 2012: 9)

(48) „*Jesenski dani, svi jednako tmurni, izmicali jedan za drugim i donosili sve samo novu vodu u Dragu, pa nije više bilo ni jednog mjestanca suha u tim namastirčanskim kućicama punim dima i mirisa mokre slame.*“
(Šimunović, 2012: 136)

Primjeri deminutivnih glagola nisu uočeni u potkorpusima *Duga* i *Muljika*.

Neki svršeni i nesvršeni glagoli, i to učestali, razlikuju se samo naglaskom (*pògledati* – *poglédati*). Iz pripovijetke *Muljika* izdvojeni su takvi primjeri (49 i 50).

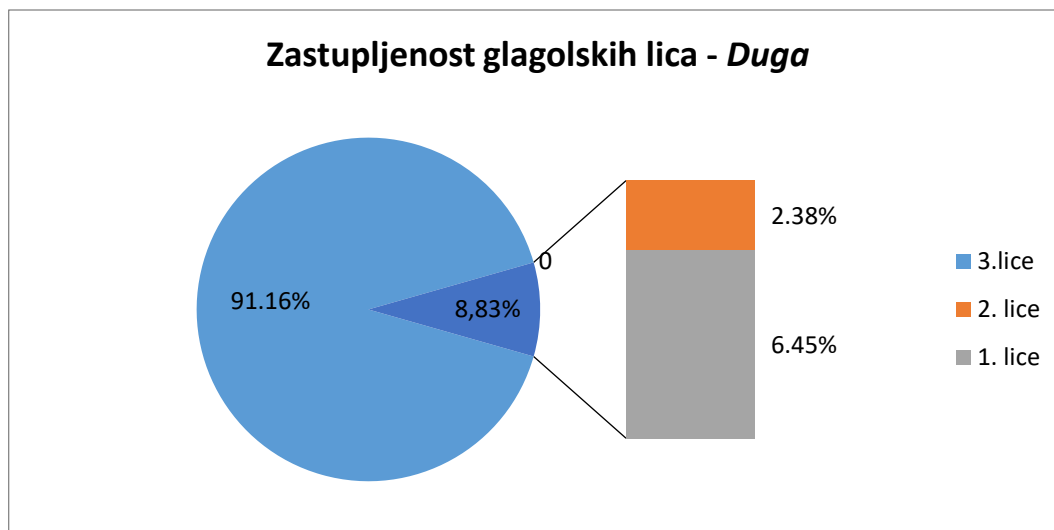
(49) „*I sve pògleda i pogléda kao moleći da mu što odgovori, i napokon uzdahne.*“ (Šimunović 2012: 130)

(50) „*No Boja ga ni ne pogléda ovaj put, a bila je tako lijepa i vitka...*“
(Šimunović 2012: 130)

3.3. Kategorija osobe ili lica

Kategorija osobe ili lica prema svim navedenim gramatikama vezana je za mijenjanje glagola po licima, a takva se promjena naziva sprežanje ili konjugacija. Barić i dr. (2005: 229) navode da se glagolski oblici s oznakom lica nazivaju spreživima, ličnima ili finitnima, a oblici bez oznake lica nespreživim, imenskim ili infinitnim. U ovome ćemo se radu baviti samo spreživim oblicima. Spreživi su oblici: prezent, aorist, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt, futur prvi, futur drugi, imperativ, kondicional prvi i kondicional drugi. (Barić i dr. 2005: 229)

Ukupno je u potkorpusu *Duga* 1007 spreživih glagolskih oblika, od toga je 918 u 3. licu, 65 u 1. licu, a 24 u 2. licu. Udio trećeg lica u spreživim glagolskim oblicima je 91,16%, udio drugog lica je 2,38%, a prvog 6,45% (slika 6).

Slika 6. Zastupljenost glagolskih lica sprezivih glagolskih oblika u potkorpusu *Duga* (N = 1007).

Iz primjera 51–53 vidljivo je da je pripovijetka *Duga* Dinka Šimunovića pisana u trećoj osobi.

(51) „Bila je Srna kao vatra živa i govorila katkad čudne riječi, koje se od druge djece čardačke nikad ne čuju, niti su ostale djevojčice imale njezinih želja.“ (Šimunović, 2012: 13)

(52) „Srna sakupi sve sile, pa što je bolje mogla, zatrči se u močvaru.“ (Šimunović, 2012: 27)

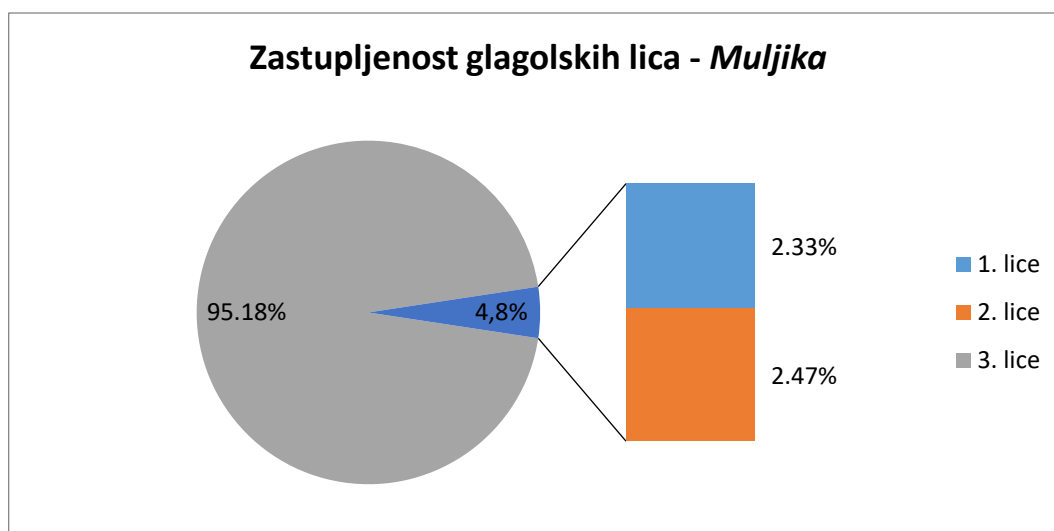
(53) „Naslutili su koje je značenje imala duga njihovoj kćeri, a kad su se sjetili i Save, naslutili su koje značenje imaju vječne želje cijeloga ljudstva i vječnost duge što se savija pred njim.“ (Šimunović, 2012: 33)

Šimunović u potkorpusu *Duga* rabi i bezlične glagole (primjeri 54 i 55)

(54) „Isto kao u luškim selima, tako se i u Čardacima govorilo o tim čudesima mnogo, a nije bilo čuda u koje se ne bi vjerovalo.“ (Šimunović 2012: 16)

(55) „Sve nekako od obilja nabujalo, pa se i ljudima činilo da im je u mišice prispjela neka nova snaga i moć.“ (Šimunović 2012: 16)

U potkorpusu *Muljika* ukupno je 686 sprezivih oblika, od toga je 653 u 3. licu, 17 u 2. licu i 16 u 1. licu. Udio trećeg lica u sprezivim glagolskim oblicima je 95,18%, drugog lica 2,47%, a prvog lica 2,33% (slika 7).

Slika 7. Zastupljenost glagolskih licaspresivih glagolskih oblika u potkorpusu *Muljika* (N = 686).

Pripovijetka *Muljika* također je pisana u trećoj osobi, prva osoba javlja se u upravnom govoru (56), a druga u perfektu. Ima i bezličnih glagolskih oblika što se vidi u primjerima 57 i 59. U primjeru 58 Šimunović piše na dijalektu koji je Ilijica pokupio u svijetu pa umjesto *nisi* u drugoj osobi koristi česticu *ne*.

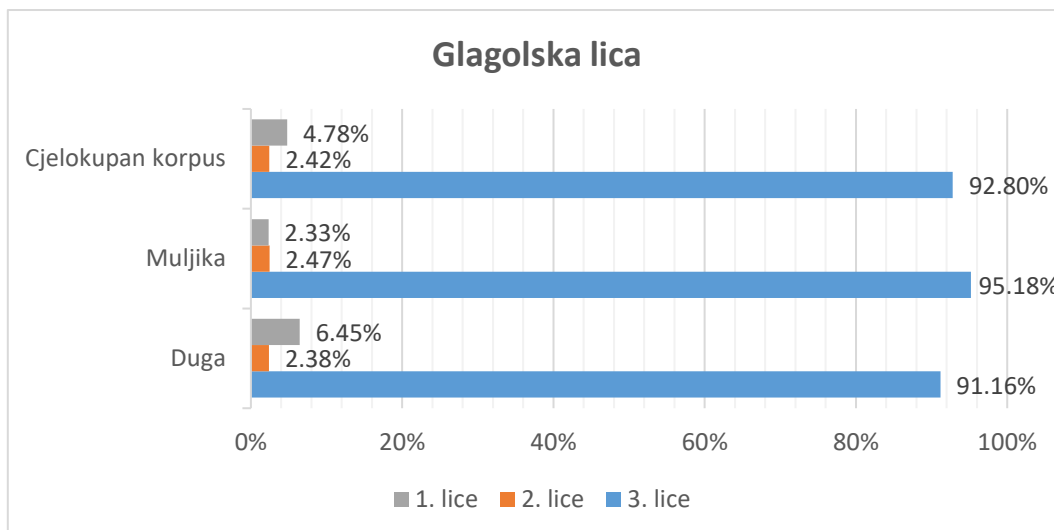
(56) „*Nijesam te odmah ni poznala.*“ (Šimunović 2012: 129)

(57) „...*crnjelo se i kadikad zašumilo...*“ (Šimunović 2002: 131)

(58) „*Ti ne kak druge namastirčanke, Boja!*“ (Šimunović 2012: 130);

(59) „*Počеше se javljati i tajanstveni noćni glasovi postostručeni jekom među kukovima, ali se činilo da svi dopiru iz tamnog i dubokog jezera.*“ (Šimunović 2012: 142)

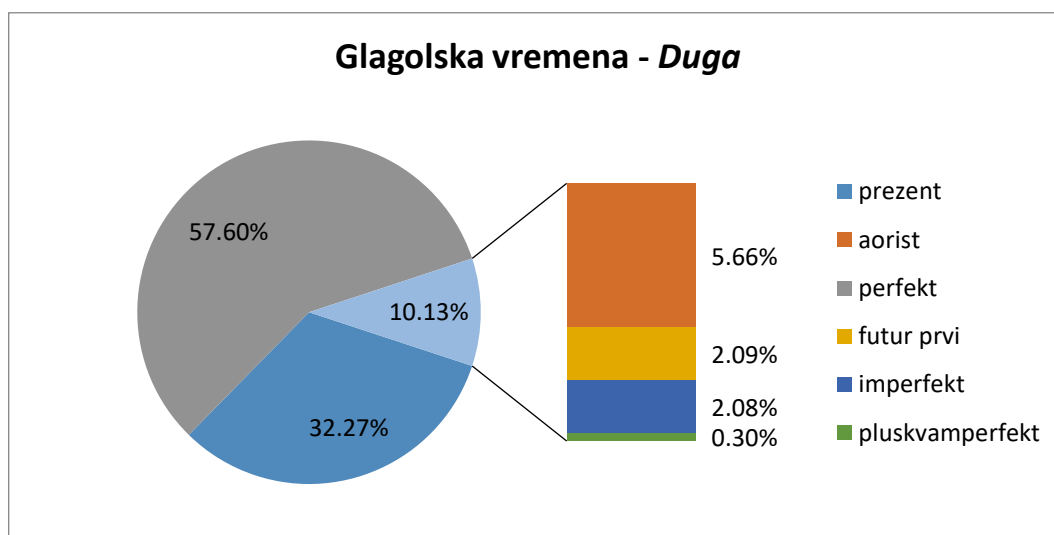
Dakle, ukupno je u oba potkorpusa 1693 sprezivih glagolskih oblika, od toga je ukupno 1571 u 3. licu, 41 u 2. licu i 81 u 1. licu. Udio 3. lica u sprezivim glagolskim oblicima iznosi 92,80%, 2. lica 2,42% i 1. lica 4,78% (slika 8). Iz ovoga zaključujemo da je veći udio 3. lica u sprezivim glagolskim oblicima u *Muljiki*, a manji u *Dugi* i razlika je 4,02%. U *Dugi* je veći postotak 1. lica, što se može protumačiti Savinim pripovijedanjem u 1. licu (razlika 4,12%). Drugo lice je podjednako zastupljeno. Općenito, u pripovijetkama prevladava 3. lice.

Slika 8. Zastupljenost glagolskih lica sprezivih glagolskih oblika uoba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

3.4. Kategorija vremena

Kategorija vremena podrazumijeva lične indikativne oblike, sprezive glagolske oblike u sedam paradigmi (Barić i dr. 2005: 232). Povezana je i s kategorijom vida.

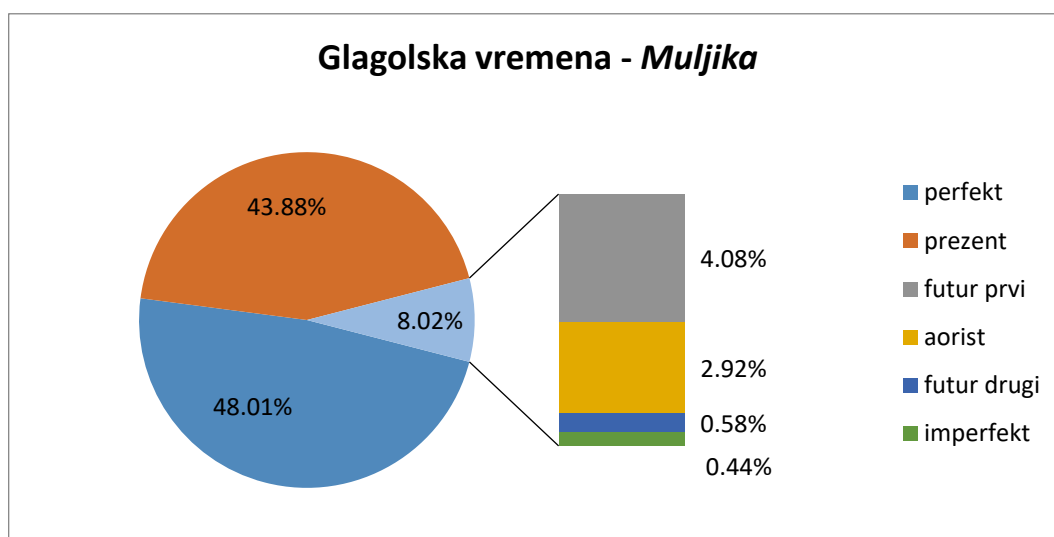

Slika 9. Zastupljenost glagolskih vremena u potkorpusu *Duga*.

U potkorpusu *Duga* Dinka Šimunovića ukupno je 1007 sprezivih oblika. Od toga je 325 sprezivih oblika u prezentu, 21 u imperfektu, 57 u aoristu kao jednostavnim glagolskim oblicima te 580 u perfektu, 3 u pluskvamperfektu i 21 u futuru prvom kao složenim

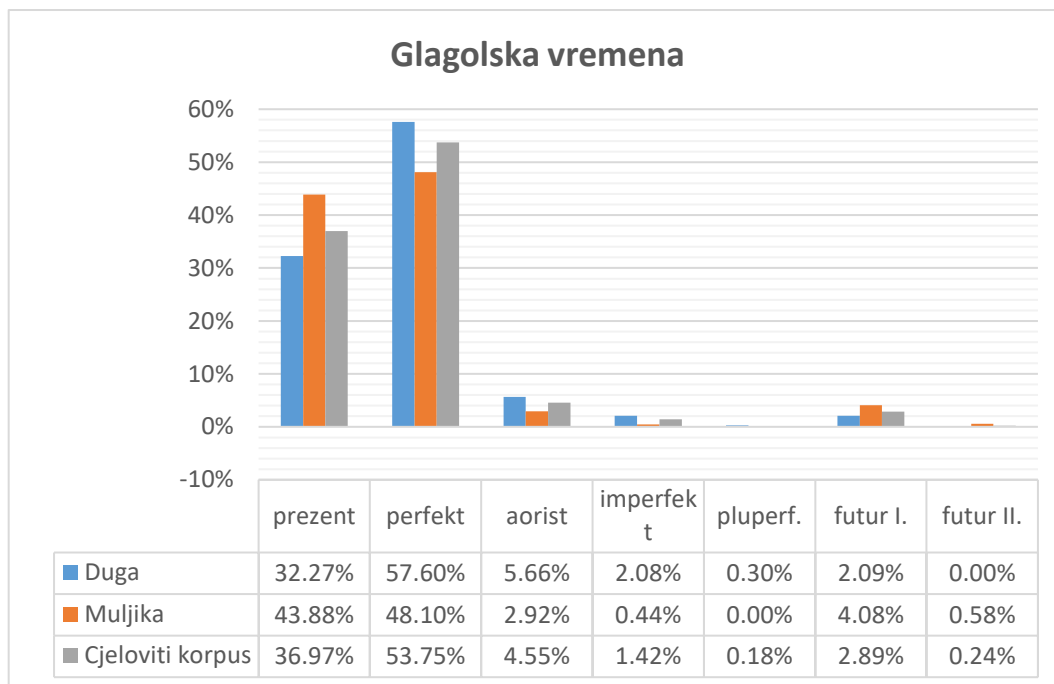
glagolskim oblicima. Futur drugi se ne koristi u ovom potkorpusu. Dakle, udio prezenta u sprezivim glagolskim oblicima iznosi 32,27%, imperfekta 2,08%, aorista 5,66%, perfekta 57,6%, pluskvamperfekta 0,3%, futura prvog 2,09% (slika 9).

U potkorpusu *Muljika* ukupno je 686 indikativnih glagolskih oblika. Od toga ih je u prezentu 301, u perfektu 330, u aoristu 20, u imperfektu 3, futuru prvom 28 i u futuru drugom 4. Pluskvamperfekta u potkorpusu *Muljika* nema. Udio prezenta iznosi 43,88%, aorista 2,92%, imperfekta 0,44%. Udio perfekta iznosi 48,10%, futura prvog 4,08% i futura drugog 0,58% (slika 10).

Slika 10. Zastupljenost glagolskih vremena u potkorpusu *Muljika*.

Dakle, u cjelovitome korpusu, kao i u oba potkorpusa prevladava perfekt, a slijedi ga prezent (slika 11). Raspon aorista kreće se od 2,92% u potkorpusu *Muljika* do 5,66% u potkorpusu *Duga*. Njegov udio u cjelovitome korpusu iznosi 4,55%. Raspon futura I. kreće se od 2,09% u potkorpusu *Duga* do 4,08% u potkorpusu *Muljika*. U cjelovitome ga korpusu ima 2,89%. Futura I. više je u potkorpusu *Muljika* (4,08%). Njegov udio u potkorpusu *Duga* iznosi 2,09%, a u cjelovitome korpusu 2,89%. U potkorpusu *Duga* nema futura II., a u potkorpusu *Muljika* pluskvamperfekta.

Slika 11. Zastupljenost glagolskih vremena u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

Dinko Šimunović u pripovijetki *Duga* često koristi krnji perfekt kao u primjeru 60.

(60) „*Dani postajali sve kraći, a obilni i kratki pljusci kiše rashladili zemlju.*“
(Šimunović 2012: 15)

Česte su rečenične konstrukcije perfekta modalnih glagola i infinitiva, npr. *smjeli su se pržiti, su morale čekati, su morale ležati, ne smiješ trčati* (primjer 61) ili perfekta s infinitivom, npr. *su dolazile gledati, je stala slušati, puste naskakati se* (primjer 62).

(61) „*Samo njihovi dječaci, mali Šardačani, smjeli su se pržiti na suncu i hladiti u mlakoj Glibušinoj vodi ne čekajući večer kao njihove sestre.*“
(Šimunović 2012: 10)

(62) „*Udovica namolila Serdarovicu i Serdara da taj dan puste naskakati se Srni: i onako je nitko neće vidjeti.*“ (Šimunović 2012: 18)

Prezent koristi i u konstrukcijama tipa *moraju da budu, valja da trpimo* –da + svršeni prezent glagola (primjer 63) ili tipa prezent modalnih glagola + infinitiv: *mora moliti, mora mirovati, ne može biti, moraš biti, se kazati ne može, može biti, može se protrčati, se ne može proći* (primjer 64).

(63) „– *Tako je Bog dosudio nama ženskima – reče joj – valja da trpimo zlo koje nam pošalje.*“ (Šimunović 2012: 24)

(64) „*Samo ne znam može li se i protrčati ispod nje.*“ (Šimunović 2012: 25)

Negaciju perfekta koristi u obliku: *nijesu davali, nijesu bili, nijesam mogla, nijesam slutila, nijesam mislila, spavati nijesam smjela, nijesam davala, nijesu služili, nijesam viđala, nijesam upitala, nijesam trčala, nijesam vidjela, nijesu vidjele, nijesu upamtili*, kao u primjeru 65.

(65) „*Njihova su lica bila mrka i čudna, sa sjajnim i nepomičnim očima, koje nijesu vidjele ništa pred sobom.*“ (Šimunović 2012: 32)

Prezent glagola *razgovarati* koristi sa česticom *se* što se vidi u primjeru 66.

(66) „*Sad Sava bježi od svijeta, zakloni se sa svojim djetetom gdje god u grmlje pa mu pjeva i razgovara se s njim.*“ (Šimunović 2012: 18)

U primjeru 67 koristi i arhaični glagol *odražati* – postati nekome drag, zatim glagol *dušiti* u 68. primjeru te glagol *izabiraju* čiji se prezentu standardnom jeziku tvori nastavcima -*em, -eš, -e, -emo, -ete, -u* (*izabirem...izabiru*) u primjeru 69.

(67) „*I on odraža meni, neću vam kriti, lijep je i kršan momak bio, i ja poručim ćaći da dođe.*“ (Šimunović 2012: 23)

(68) „*Pa i onda kad ne bi onim praznim prostorima urlikala bura zimi, ni dušile jugovine jeseni i proljećem – i u samom bi ljetu, po danu, plašila mrtva tišina u kojoj se samo kadi-kad, čuo šušanj guštera i zmija.*“ (Šimunović 2012: 28)

(69) „*Serdar i Serdarovica odoše u vinograde trgačima da izabiraju grožđe...*“ (Šimunović 2012: 19)

Konstrukciju s faznim glagolom *stati* Šimunović koristi u različitim oblicima: perfekt, krnji perfekt+infinitiv, aorist+infinitiv, kondicional I.+ infinitiv (tablica 2).

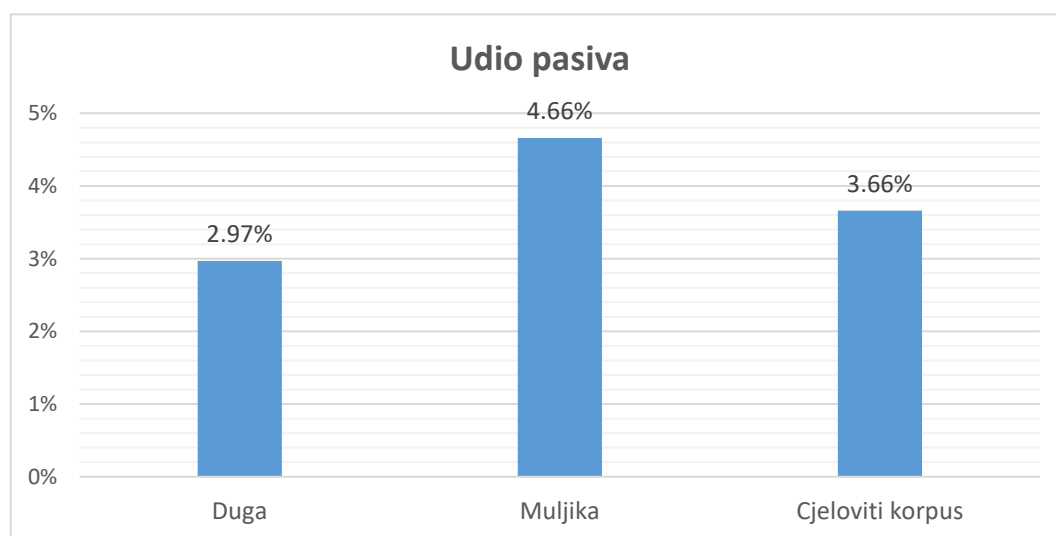
Primjer za razlikovanje je: *Stane on kraj nje.* (punoznačno) / *Stane on urlikati na njih.* (fazno). Ukupno je u potkorpusu *Duga* 17 oblika faznog značenja glagola ili 1,68%, a u *Muljiki* 11 ili 1,60%. Ukupan je broj faznog značenja glagola u cjelovitome korpusu 28 ili 1,65%.

Tablica 2. Fazno značenje glagola u pripovijetkama *Duga* i *Muljika*.

	<i>Duga</i>	<i>Muljika</i>
perfekt +infinitiv	stali su dizati je stala slušati je stalo prodirati	stao hodati stalo daviti se stao približavati stali govoriti stao gledati
krnji perfekt+infinitiv	stala šiti i vesti stala vesti stala hoditi stala pomagati i tješiti stao govoriti stao dolaziti stao pripovijedati	
aorist +infinitiv	se stadoše razilaziti stade tražiti stade gledati stade grliti stade pripovijedati stade sipiti stadoše prislušivati	stade gledati stadoše se javljati stadoše posipati
aorist +da+prezent		stade da kida
kondicional I.+infinitiv		stao bi pripovijedati bi stala plamtjeti

3.5. Kategorija stanja

U hrvatskome jeziku dva su glagolska stanja, aktiv i pasiv. U potkorpusu *Duga* ukupno je 30 pasivnih oblika, a u potkorpusu *Muljika* 32. Ukupno je u oba potkorpusa 62 pasivna oblika.

Slika 12. Udio pasiva u oba potkorpusa i cjelovitome korpus.

Udio pasivnih oblika u kategoriji stanja u potkorpusu *Duga* je 2,97%, a u potkorpusu *Muljika* 4,66% (slika 12). U odnosu na cjelokupan broj glagolskih oblika u oba potkorpusa, udio pasivnih oblika je 3,66%.

Primjer pasivne rečenice iz potkorpusa *Duga* naveden je u primjeru 70, a primjer pasivne rečenice iz potkorpusa *Muljika* u primjeru 71.

(70) „To je polje Lug zvano...“ (Šimunović 2012: 9)

(71) „Pa i manastir i sve ostale kuće, od temelja pa do polovine, umotani su u mahovinu, a donja je mlinica njome sve obložena i po krovu.“ (Šimunović 2012: 124)

Marković (2012: 206) navodi da se u hrvatskome jeziku javlja i *mediopasiv* ili stanje koje se odvija bez volje vršitelja ili kao glagolski oblik izveden iz medijalnih glagola. Takav primjer pronalazimo i u pripovijetki *Muljika* D. Šimunovića (primjer 72).

(72) „Bijeli i žuti cvjetići po livadici nijesu se više vidjeli, a lišće ljeskovine i javora nije šaralo dražicu treptavim sjenama, već samo gdjegdje, slabo osvjetljeno mjesečinom, crnjelo se i kadikakad zašumilo milujućim lagano jedno drugo“. (Šimunović 2012: 131)

Postoje brojne konstrukcije koje nalikuju glagolskim stanjima, ali one u većoj ili manjoj mjeri nisu produktivne. U hrvatskom je to glagol *dati+infinitiv* u značenju posrednog obavljanja radnje: *Gdje mogu dati očistiti tepih?* (Polančec 2016: 119) U pripovijetki *Muljika* jedan je takav primjer, naveden u 73.

(73) „Samo jednom, kad se stari Petras ili poplašio suda ili ga namolio Ilijica pa došao u mlin da se dogovore za prošnjju i pir, ciknula ona kao guja u procijepu i privila se uz ćaću pa ga sve ljubi i ne da se otisnuti od njega.“ (Šimunović 2002: 135)

Osim pasiva ili trpnog stanja, u hrvatskome jeziku postoji i radno stanje ili aktiv. Aktivom se izriče radnja koju vrši subjekt. U primjerima od 74 do 77 iz potkorpusa *Duga* i *Muljika* vide se primjeri rečenica u kojima se rabi aktiv:

(74) „Sava podigne svoje duge i mrke trepavice, te mirno i bistro pogleda u gospođu Klaru...“ (Šimunović 2012: 19)

(75) „*Srna potrči brže preko livade k dugi...*“ (Šimunović, 2012: 27)

(76) „*Druge dižu cijelu vreću brašna kao pero na konja, i za ušima im veliki crljeni đuli, a Muljika ozlijedi prste dok prihvati petlje od vreće.*“
(Šimunović, 2012: 126)

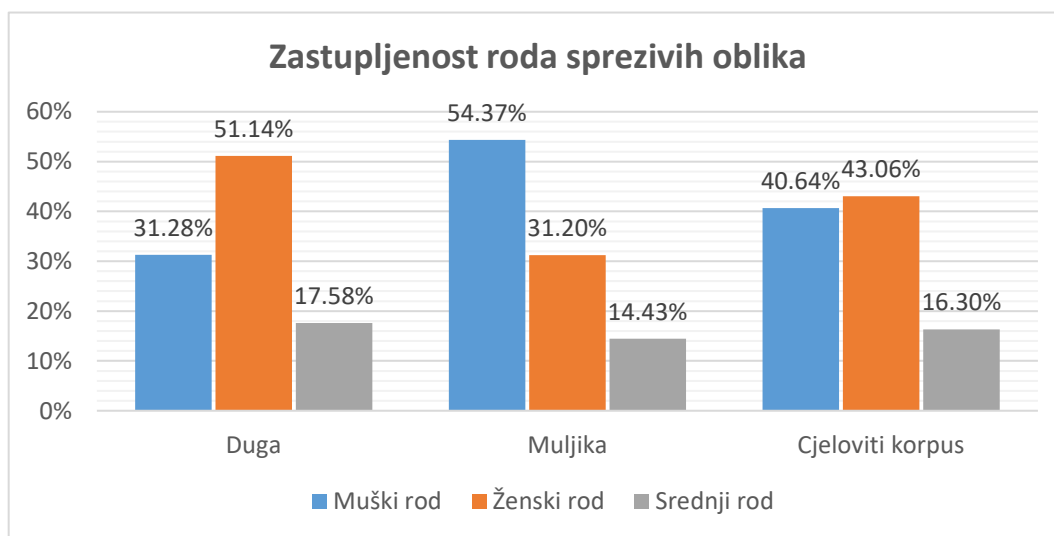
(77) „*Ona je sjedila kod vrelašca sa poniknutom svojom mladom glavicom...*“ (Šimunović, 2012: 129)

3.6. Kategorija roda

U kategoriji su roda muški, ženski i srednji rod. U potkorpusu *Duga* od ukupnog broja sprezivih glagolskih oblika, dakle 1007, 315 su muškoga roda, 515 ženskoga roda i 177 srednjega roda. Udio muškog roda iznosi 31,28%, ženskog 51,14%, a srednjeg 17,58%.

U potkorpusu *Muljika* od ukupno 686 sprezivih glagolskih oblika, 373 muškoga je roda, 214 ženskoga roda i 99 srednjega roda. Udio muškog roda iznosi 54,37%, ženskog roda 31,20%, a srednjeg 14,43%.

Ukupno je u cjelovitome korpusa 686 glagolskih oblika muškoga roda, 729 ženskoga roda i 276 pojavnica srednjega roda. Udio muškog roda sprezivih glagolskih oblika u oba potkorpusa iznosi 40,64%, ženskog roda 43,06% i srednjeg roda 16,30%(slika 13).

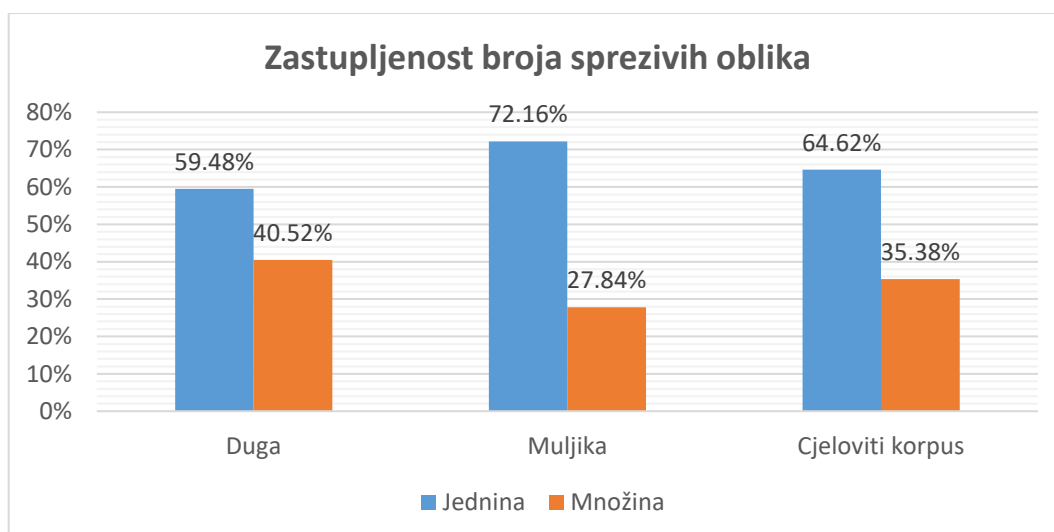

Slika 13. Zastupljenost pojedinoga roda sprezivih oblika u oba potkorpusai cjelovitome korpusu.

Dakle, u potkorpusu *Duga* zastupljeniji je ženski rod, a u potkorpusu *Muljika* muški rod. Srednjega roda također ima više u potkorpusu *Duga*.

3.7. Kategorija broja

Kategorija broja podrazumijeva jedninu i množinu. U potkorpusu *Duga* od ukupno 1007 glagolskih oblika, 599 ili 59,48% su u jednini, a 408 ili 40,51% u množini. U potkorpusu *Muljika*, od ukupno 686 glagolskih pojava, 495 ili 72,15% je u jednini, a 191 ili 27,84% u množini. Ukupno su u oba potkorpusa 1094 glagolska oblika u jednini, a 599 u množini. Udio jednine u ukupnom broju glagolskih oblika iznosi 64,61%, a udio množine iznosi 35,38%. U oba potkorpusa prevladava jednina (slika 14).

Slika 14. Zastupljenost pojedinoga broja sprezivih oblika u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

Primjeri jednine navedeni su u primjerima 78–82, a primjeri za množinu u primjerima 83–87.

(78) „*Klanjam se!*“ (Šimunović 2012: 14)

(79) „*Past ćeš sa prozora, Brunhilda!*“ (Šimunović 2012: 12)

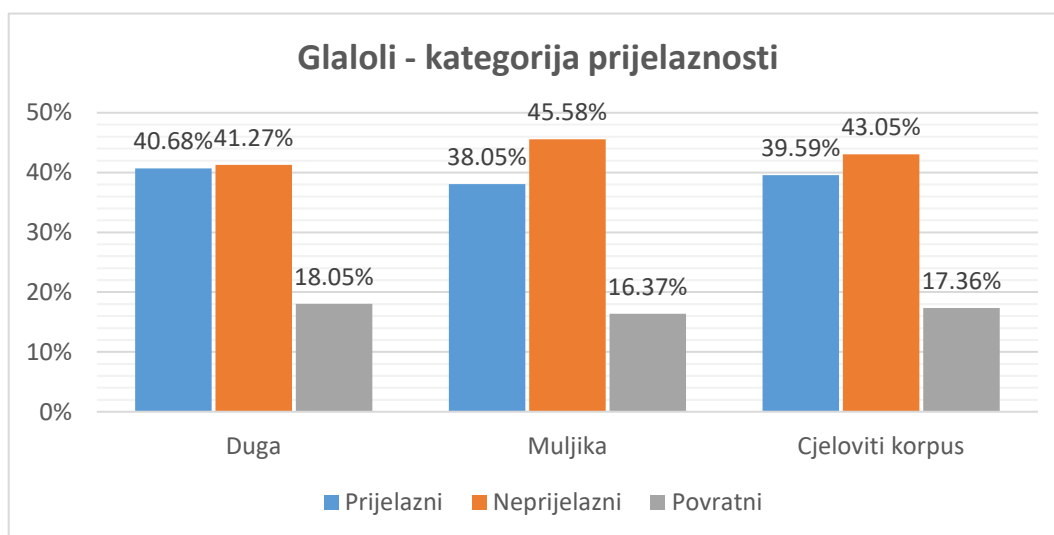
(80) „*Gore na klisurama počivala stara zapuštena tvrđava...*“ (Šimunović 2012: 9)

(81) „*Kad opaziš da se u njemu krije neka duboka ideja što nadilazi tvoje umne sile, pođeš dalje...*“ (Šimunović 2012: 122)

- (82) „*Jeknula je najprije jedna puška...*“ (Šimunović 2002: 124)
- (83) „*Imamo u svemu dva dana oranja..*“ (Šimunović 2012: 20)
- (84) „*Pogledajte slobodno...*“ (Šimunović 2012: 21)
- (85) „*Odozdo rijeka Glibuša, a odozgo klisure zarobile malu varoš Čardake na strmu obronku*“ (Šimunović 2012: 9)
- (86) „*U proljeće i o jeseni tu je carstvo vječne sjena, a da o zimi i ne govorimo.*“ (Šimunović 2012: 122)
- (87) „*To su vrelašca što se među ljeskovinom nevidljivo obaraju preko kamenja zarasla u tamnu mahovinu.*“ (Šimunović 2002: 124)

3.8. Kategorija prijelaznosti

Od 1202 glagolske pojavnice u potkorpusu *Duga*, prijelaznih je glagola 489, neprijelaznih 496 i povratnih 217. Udio prijelaznih glagola je 40,68%, neprijelaznih 41,27% i povratnih 18,05%. Od 849 glagolskih pojavnica u potkorpusu *Muljika* u kategoriji prijelaznosti ukupno je 323 prijelaznih glagola, 387 neprijelaznih glagola i 139 povratnih glagola. Udio prijelaznih glagola je 38,05%, neprijelaznih 45,58% i povratnih 16,37% (slika 15).

Slika 14. Zastupljenost glagolskih pojavnica s obzirom na prijelaznost u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu.

Udio prijelaznih glagola u cjelovitom korpusu je 39,59%, neprijelaznih 43,05% i povratnih 17,36%. Zaključuje se da u kategoriji prijelaznosti prevladavaju neprijelazni

glagoli. Veći je udio neprijelaznih glagola u potkorpusu *Muljika* u odnosu na potkorpus *Duga* (raspon 41,27 – 45,58%, prosjek 43,05%). Najmanji je udio povratnih glagola (raspon 16,37 – 18,05%, prosjek 17,36%).

U kategoriji povratnih glagola E. Barić i dr. (2005: 231) navode medijalne glagole u skupini nepravih povratnih glagola. Medijalni glagoli označavaju zbivanja u prirodi i zbivanja u ljudima. To su glagoli sa sufiksom *-iti* i imaju tvorbenu oznaku prijelaznosti kad su u oprjeci s glagolima izvedenima sufiksom *-jeti* od iste osnove: *crniti*– činiti što crnim, *crnjeti*– postajati crn. (Babić i dr. 2007: 505)

U potkorpusima *Duga* i *Muljika* Šimunović je koristio medijalne glagole što se vidi u primjerima 88–92.

- (88) „*U kućetinama bez krova, okolo njih, po opkopima i svuda crnile se hrpe kamenja, klaka i zarđalog gvožđa.*“ (Šimunović 2012: 29)
- (89) „*Sitnica i jezero počinju se crvenjeti kao prava krv...*“ (Šimunović 2012: 124)
- (90) „*Bijeli i žuti cvjetići po livadici nijesu se više vidjeli, a lišće ljeskovine i javora nije šaralo dražicu treptavim sjenama, već samo gdjegdje, slabo osvjetljeno mjesečinom, crnjelo se i kadikad zašumilo milujući lagano jedno drugo.*“ (Šimunović 2012: 131)
- (91) „*Negdje je lišće žutjelo, a negdje se rumenjelo...*“ (Šimunović 2002: 143)
- (92) „*Žarke joj oči tako su se sjale te bi mislio da su za sve prije nego za san.*“ (Šimunović 2012: 10)

4. ZAKLJUČAK

U ovom su radu istražene glagolske kategorije u dvjema pripovijetkama Dinka Šimunovića, *Duga* i *Muljika*. Svaka je glagolska kategorija posebno obrađena, a potom su uspoređeni rezultati zastupljenosti glagolskih kategorija u obje pripovijetke.

U kategoriji načina analizirani su imperativi i kondicionali. Imperativ najčešće izražava poticaj, zapovijed i zamolbu, rijetko zabranu. Književnik D. Šimunović koristio se imperativom u upravnome govoru i stilski obilježeno, a svi su imperativi vezani za apsolutnu sadašnjost. Udio je imperativa u potkorpusu *Duga* 0,83%, a u potkorpusu *Muljika* 0,47%. U cjelovitome korpusu njegov udio iznosi 0,68%. U oba potkorpusa zabilježen je češće kondicional prvi (*Duga* – 3,49%, *Muljika* – 3,88%, cjeloviti korpus – 3,65%) nego kondicional drugi (*Duga* – 0,08%, *Muljika* – 0,11%, cjeloviti korpus – 0,09%).

Kada je riječ o kategoriji glagolskoga vida u oba su potkorpusa najzastupljenije bile glagolske pojavnice nesvršenoga vida (*Duga* – 56,99%, *Muljika* – 56,3%, cjeloviti korpus – 56,7%), slijede glagolske pojavnice svršenoga vida (*Duga* – 41,01%, *Muljika* – 39,93%, cjeloviti korpus – 40,57%), a očekivano najmanje je bilo dvovidnih glagolskih pojavnica (*Duga* – 2%, *Muljika* – 3,77%, cjeloviti korpus – 2,73%).

U kategoriji glagolskoga stanja prevladavaju aktivni oblici. Udio pasivnih oblika u potkorpusu *Muljika* nešto je veći nego u potkorpusu *Duga* (*Duga* – 4,66%, *Muljika* – 2,97%, cjeloviti korpus – 3,66%).

U kategoriji lica ili osobe, što je i očekivano, najveći je broj glagolskih pojavnica u oba potkorpusa u trećem licu jer je i pripovjedač u trećoj osobi (*Duga* – 91,16%, *Muljika* – 95,18%, cjeloviti korpus – 92,8%). Prva se osoba pojavljuje uglavnom u upravnom govoru, a druga u imperativu i perfektu. Pisac je rabio i bezlične glagolske oblike. U potkorpusu *Duga* veći je udio prvog lica i iznosi 6,45% u odnosu na udio 1. lica u potkorpusu *Muljika* koji iznosi 2,33% jer vezilja Sava pripovijeda svoju priču u prvoj osobi. Raspon udjela drugoga lica je ujednačeniji (*Duga* – 2,38%, *Muljika* – 2,47%, cjeloviti korpus – 2,42%).

U kategoriji vremena, što je i očekivano, prevladava perfekt i krnji perfekt u oba potkorpusa jer se radnja odvija u prošlosti (*Duga* – 57,6%, *Muljika* – 48,1%, cjeloviti korpus – 53,75%). Česte su rečenične konstrukcije modalnih glagola i infinitiva s perfektom. Ako se uspoređuje odnos prezenta, zaključuje se daje prezent češći u potkorpusu *Muljika* (43,88%) nego u potkorpusu *Duga* (32,27%). Njegova zastupljenost u cjelovitome korpusu iznosi

36,97%. I na trećemu je mjestu po zastupljenosti aorist koji se češće rabi u *Dugi* nego u *Muljiki* (*Duga* – 5,66%, *Muljika* – 2,92%, cjeloviti korpus – 4,55%). U oba su potkorpusa zastupljeni još imperfekt (*Duga* – 2,08%, *Muljika* – 0,44%, cjeloviti korpus – 1,42%) i futur I. (*Duga* – 2,09%, *Muljika* – 4,08%, cjeloviti korpus – 2,89%). Pluskvamperfekt je zabilježen samo u *Dugi* (0,3%), a futur II. u *Muljiki* (0,58%).

Ako se promatra rod sprevivih glagolskih oblika, u cjelovitome su korpusu gotovo podjednako zastupljeni ženski (43,06%) i muški rod (40,64%). Razlika se uočava na razini potkorpusa pa je u potkorpusu *Duga* češći ženski rod (51,14%), a u potkorpusu *Muljika* muški rod (54,37%). Srednji je rod zastupljeniji u potkorpusu *Duga* (17,58%) nego u potkorpusu *Muljika* (14,43%).

U kategoriji broja u cjelovitom korpusu udio jednine iznosi 64,62%, a množine 35,38%. Iako u oba potkorpusa prevladava jednina, valja istaknuti da je razlika zastupljenosti jednine i množine veća u potkorpusu *Muljika* (jednina – 72,16%, množina – 27,84%) nego u potkorpusu *Duga* (jednina – 59,48%, množina – 40,52%).

Udio povratnih glagola ujednačeniji je u oba potkorpusa (*Duga* – 18,05%, *Muljika* – 16,37%, cjeloviti korpus – 17,36%) nego udio prijelaznih i neprijelaznih glagola. U potkorpusu *Duga* slična je zastupljenost prijelaznih i neprijelaznih glagola (prijelazni – 40,68%, neprijelazni – 41,27%) dok u potkorpusu *Muljika* ima više neprijelaznih glagolskih pojava (45,58%) nego prijelaznih (38,05%). U cjelovitome je korpusu prijelaznih glagola 39,59%, neprijelaznih 43,05%, a povratnih 17,36%.

Na kraju zaključujemo da je raščlanjeni cjeloviti korpus pisan pretežno u perfektu (53,75%), trećem licu (91,16%), ženskom rodu (43,06%) i jednini (64,62%). Prevladavaju aktivni glagolski oblici, a pasivnih je tek 3,66%. Glagolske su pojavnice uglavnom nesvršenoga vida (56,70%), a najzastupljeniji su neprijelazni glagoli (43,05%). Da bi se mogli izvesti precizniji podatci o zastupljenosti glagolskih kategorija u djelima Dinka Šimunovića, potrebno je provesti opsežnije istraživanje i raščlaniti njegove cjelovite zbirke novela, romane odnosno autobiografsku prozu.

5. LITERATURA I IZVORI

- Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Škarić, Ivo i Težak, Stjepko. (2007). *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Barac, Antun. (1941). Šimunović i kritika. U: *Književnost i narod (Rasprave i eseji)*. Zagreb: Izdanje Matice hrvatske, str. 145–165.
- Bošković-Stulli, Maja. (1968). Narodne pripovijetke i predaje Sinjske krajine. U: Šimunović, Dinko. (2012). *Duga, Alkar, Muljika*. Zagreb: Školska knjiga, str. 157–158.
- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna i Znika, Marija. (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brešić, Vinko. (1997). Dinko Šimunović. Tragikomična autobiografija. U: *Autobiografije hrvatskih pisaca*. Zagreb: AGM, str. 509–519.
- Brešić, Vinko. (2012). Stablo, kojemu su žile u našem narodu...: pogovor. U: Šimunović, Dinko. *Duga, Alkar, Muljika*. Zagreb: Školska knjiga, str. 145–149.
- Detoni-Dujmić, Dunja. (1994). Pripovijesti Dinka Šimunovića (Mrkodol, Muljika, Duga, Alkar). U: Nemeč, Krešimir i Detoni-Dujmić, Dunja. *Večernji akt Pavla Pavličića; Mor Đure Sudete. Pripovijesti Dinka Šimunovića (Mrkodol, Muljika, Duga, Alkar)*. Zagreb: Školska knjiga, Biblioteka Ključ za književno djelo, kolo 2, knj. 4, str. 55–104.
- Frangješ, Ivo. (1987). Dinko Šimunović. U: *Povijest hrvatske književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, str. 248–251, 525.
- Marković, Ivan. (2012). *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Peti, Mirko. (2002). Broj u glagola. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28(1), 161–179. <https://hrcak.srce.hr/file/102719>. Pristup 12. studenoga 2019.
- Polančec, Jurica. (2015). O definiciji kategorije glagolskog stanja. *Filologija*, (65), 113–130. <https://hrcak.srce.hr/154179>. Pristup 2. prosinca 2019.
- Pranjaković, Ivo. (2003). Glagolske kategorije prema imenskima. U: Botica, Stipe (ur.). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. Zagreb: Filozofski fakultet, FF press, 2003., str. 9–15. <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=2472&naslov=zbornik-zagrebacke-slavisticke-skole-2002>. Pristup 27. studenog 2019.
- Raguž, Dragutin. (1997). *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Samardžija, Marko. (2003). Valentnost hrvatskih glagola. U: Botica, Stipe (ur.). *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. Zagreb: Filozofski fakultet, FF press, 2003.

- str. 32–38. <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=2472&naslov=zbornik-zagrebacke-slavisticke-skole-2002>. Pristup 27. studenog 2019.
- Silić, Josip i Pranjković, Ivo. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, Dinko. (2012). *Duga*. U: *Duga, Alkar, Muljika*. Zagreb: Školska knjiga, str. 9–34.
- Šimunović, Dinko. (2012). *Muljika*. U: *Duga, Alkar, Muljika*. Zagreb: Školska knjiga, str. 121–139.
- URL 1: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59567>. Pristup 27. rujna 2019.
- URL2: <http://www.enciklopedija.hr/struke.aspx?struka=lin&s=320&k=10>. Pristup 28. studenoga 2019.
- URL3: <https://www.proprofs.com/flashcards/story.php?title=hsj-morfologija-5>. Pristup 28. studenoga 2019.
- URL4: <https://admusinsk.ru/hr/psychology-of-influence/verbs-that-are-not-used-in-continuous-verbs-not-used-in-the-continuous-group/>. Pristup 28. studenoga 2019.
- URL 5: <https://zjzero.ru/hr/psychology-of-influence/verbs-not-used-in-the-present-continuous-english-verbs-that-are-not-used-in-continuous/>. Pristup 28. studenoga 2019.
- URL 6: <https://www.proprofs.com/flashcards/story.php?title=hsj-morfologija-5>. Pristup 28. studenoga 2019.
- URL 7: <http://struna.ihj.hr/naziv/deiksa/25237/>. Pristup 10. listopada 2019.
- URL 8: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fV9hWRg%3D. Pristup 30. studenoga 2019.
- Zovko Dinković, Irena. (2011). Egzistencijalni glagoli u hrvatskome. *Suvremena lingvistika*, 37(72), 279–294. <https://hrcak.srce.hr/file/110863>. Pristup 21. listopada 2019.

6. PRILOZI

6.1. Popis tablica

Tablica 1. Zastupljenost kondicionala u pripovijetkama *Duga* i *Muljika*. 25

Tablica 2. Fazno značenje glagola u pripovijetkama *Duga* i *Muljika*. 39

6.2. Popis slika

Slika 1. Udio glagolskih pojava u cjelovitome korpusu (N = 2051). 23

Slika 2. Zastupljenost kondicionala I. i II. u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 25

Slika 3. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na kategoriju glagolskoga vida u potkorpusu *Duga* (N = 1202). 27

Slika 4. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na kategoriju glagolskoga vida u potkorpusu *Muljika* (N = 849). 29

Slika 5. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na vid u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 30

Slika 6. Zastupljenost glagolskih lica sprezivih glagolskih oblika u potkorpusu *Duga* (N = 1007). 33

Slika 7. Zastupljenost glagolskih lica sprezivih glagolskih oblika u potkorpusu *Muljika* (N = 686). 34

Slika 8. Zastupljenost glagolskih lica sprezivih glagolskih oblika u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 35

Slika 9. Zastupljenost glagolskih vremena u potkorpusu *Duga*. 35

Slika 10. Zastupljenost glagolskih vremena u potkorpusu *Muljika*. 36

Slika 11. Zastupljenost glagolskih vremena u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 37

Slika 12. Udio pasiva u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 39

Slika 13. Zastupljenost pojedinoga roda sprezivih oblika u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 41

Slika 15. Zastupljenost glagolskih pojava s obzirom na prijelaznost u oba potkorpusa i cjelovitome korpusu. 43

SUMMARY

VERB CATEGORIES IN NOVELS OF DINKO ŠIMUNOVIĆ

This paper analyses the occurrence of verb categories in two stories. The research was conducted on the stories *Duga* and *Muljika* by *Dinko Šimunović*. The analyses of verb categories was conducted according to the following grammar books: *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* by Stjepan Babić and associates (2007), *Hrvatska gramatika* by Eugenija Barić and associates (1995), *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* by Josip Silić and Ivo Pranjković (2005), *Praktična hrvatska gramatika* by Dragutin Raguž (1997) and *Uvod u jezičnu morfologiju* by Ivan Marković (2012). The introductory part provides an insight into the literary opus of Dinko Šimunović and gives a short reflection of his two stories *Duga* and *Muljika*. Furthermore, a brief overview of verbs, verb categories and verb forms is provided. We particularly described the verb categories and paid more attention to verb categories referring to verbs, and no other word categories. The research part explores the categories of kind, aspect, person, time, condition, gender, number and transition. The results of this research may be applied in further research, whereas other works by Dinko Šimunović or by other authors of the same period could be considered in the future.

Keywords: Dinko Šimunović, verbs, verb categories, subcorpus *Duga* and *Muljika*